



**DEL SISTEMA DE
(DES)PROTECCIÓ AL CARRER:
JOVENTUT MIGRADA
EXTUTELADA A CATALUNYA
I VULNERACIONS DEL DRET
A L'HABITATGE**



DEL SISTEMA DE (DES)PROTECCIÓ AL CARRER: JOVENTUT MIGRADA EXTUTELADA A CATALUNYA I VULNERACIONS DEL DRET A L'HABITATGE

Nom de l'informe:

Del sistema de (des)protecció al carrer: Joventut migrada extutelada a Catalunya i vulneracions del dret a l'habitatge

Autories:

Neus Arnal Dimas
Marta Díez Alonso
Guillem Domingo Utset
Alfredo Palomera Zaidel
Alaaddine Azzouzi Rahmouni
Fundació Arrels
Grup de Suport a Joves de Tarragona

Edició i coordinació tècnica:

Queralt Ayuso Casajuana

Secretariat:

Juan Miguel López Quiñonero
Ikram Bouhouche Boumali

Disseny i maquetació:

Pau Santanach

Fotografies:

Alícia Fàbregas

Correcció de l'estil:

Fina Baqués Gòrdia

Publicat:

Barcelona, setembre 2022

Aquesta radiografia té una llicència:

Reconeixement-NoComercial-CompartirIgual 4.0
Internacional (CC BY-NC SA)



Índex

Pròleg	4	Conseqüències del racisme estructural: Sensellarisme i exclusió social	48
Introducció	6	Joves migrants extutelats i sensellarisme	49
El sistema de (des)protecció Accés a l'habitatge de joves migrants sols: Fites assolides, reptes pendents i mancances que cal abordar	10	Introducció:	
Introducció	12	Contextualització del fenomen	50
Context	14	Centres d'acollida i l'avantsala de la tragèdia	51
Anàlisi	18	La crueltat de viure al carrer	52
Divuit anys i un dia	18	Ajudes amb «poc recorregut»	53
Joves al carrer	20	Conclusions i recomanacions	54
Conclusions i recomanacions per a la incidència política	22	Referències	56
Referències	24	Criminalització i exclusió social: Situacions de presó, delinqüència i drogues	57
Dret a l'habitatge: Barreres i vulneracions per a joves migrants extutelats i sols	26	Introducció	58
Diagnosi: Dificultats principals i barreres d'accés a l'habitatge	28	Criminalització i situacions de presó	60
En l'accés a una llar	28	La situació de carrer i les conseqüències directes sobre la salut mental dels joves	61
En el mercat privat	28	Conclusions i recomanacions per a la incidència política	63
En el parc públic	31	Referències	65
Vulneracions freqüents del dret a l'habitatge que afecten els joves migrants extutelats	36		
Traves i barreres per accedir a l'habitatge del mercat privat	36		
Traves i barreres per accedir a l'habitatge públic	38		
Conclusions, recomanacions per a la incidència política, i eines per a la defensa del dret a l'habitatge	43		
Referències	45		

Pròleg

El CNJC sempre hem procurat vetllar per adaptar-nos als canvis socials i, en concret, aquells que afecten les persones joves i el conjunt de l'associacionisme juvenil del país. De la mateixa manera, treballem per garantir els drets de totes les joves i que s'impulsin polítiques públiques amb perspectiva juvenil, entenent que som un col·lectiu divers i travessat per múltiples lluites.

Els fluxos migratoris de les últimes dècades han vist incrementat el nombre de persones cada vegada més joves, incloent-hi un alt nombre de menors d'edat. El present informe posa el focus aquí perquè aquesta situació ha posat en evidència les mancances d'un sistema d'acollida que malgrat tenir la protecció i interès del menor en la seva raó de ser, no compta amb la prioritació política necessària per a un adequament de recursos i acompanyament que permetin una transició digna a la vida adulta un cop complerts els 18 anys. Al procés emancipatori se li sumen dificultats sostingudes pel racisme social, en forma d'agressions, estigmatització, discursos d'odi i pel racisme institucional, inscrit en lleis com la d'estrangeria que impedeixen i/o dificulten una regularització administrativa immediata i deixen en situació de vulnerabilitat extrema, a joves anteriorment protegides sota el sistema de tutela.

La falta d'eines de suport i acompanyament emancipatori és un aspecte àmpliament identificat per les mateixes joves que han migrat així com per professionals que hi treballen, sent la manca d'una llar, la conseqüència més greu. El present informe, doncs, sorgeix de la detecció d'una invisibilització de les dificultats i vulneracions entorn del compliment de la majoria d'edat i consecutiva emancipació dels centres d'acollida i tutela a Catalunya. Des de la plataforma del CNJC fa anys que reivindicuem una

emancipació digna per a totes les joves, posant èmfasis en el dret a l'habitatge i denunciant-ne les vulneracions. Aquestes, però, no afecten a totes les joves per igual i per aquest motiu, és necessari treballar perquè sigui una prioritat abordar-ho des de l'agenda política institucional.

Per tot això, l'informe busca visibilitzar les constants discriminacions i vulneracions de drets de moltes joves migrades extutelades i alertar sobre les situacions de sensellarisme i les conseqüències humanes que tenen. Treballar pels drets de les joves migrades és treballar pels drets de totes les joves i per això des del moviment associat juvenil defensem i exigim mecanismes que garanteixin un present i futur digne per a totes.

El moviment associatiu juvenil català ha estat sempre un agent clau en la defensa dels drets i llibertats, vinculat a diferents causes i aliat amb altres moviments socials. El treball en xarxa és cabdal per al funcionament de l'associacionisme juvenil, i així ho veiem materialitzat en l'elaboració d'aquest informe, que neix del treball col·laboratiu entre professionals, entitats expertes en diferents àmbits i recollint la veu de les mateixes joves que denuncien i parlen d'aquesta situació. L'informe no és només una font informativa i de denúncia sinó que també és una eina útil per a les entitats i institucions perquè més enllà de detectar problemàtiques i vulneracions, identifica aspectes clau a millorar amb propostes concretes per a la incidència política i enfocades a tirar endavant polítiques que promoguin l'emancipació plena de les joves migrades extutelades.

Aquest informe és un petit granet de sorra, però esdevé l'inici d'un canvi positiu cap a la revisió interna de totes les nostres actituds, tan personals com a escala organitzativa i associativa. No

podem ignorar les pràctiques assistencialistes i racistes que, més sovint del que ens agradaria, han impregnat el mateix moviment associatiu juvenil català. Com bé va dir la Rosa Parks “les persones necessitem alliberar les ments de tots els prejudicis racials”. El canvi cap a la representació d’una societat jove, tal com és: plural, diversa, real i que lluita pel compliment dels nostres drets.



Fàbregas, A. (2020). Mentre caminen per Reus l'educadora abraça un dels nois que s'ha vist forçat a viure al carrer

Introducció

L'informe "Del Sistema de (Des)Protecció al carrer: Joventut Migrada Extutelada a Catalunya i vulneracions del dret a l'habitatge", ha estat cuinant a foc lent des d'inicis de 2021 fins a finals de 2022, moment en què ha sortit a la llum. El llarg procés de creació de l'informe respon a la voluntat, des del primer dia, de construir un informe que suposi una composició de veus diverses en relació amb la temàtica que ens ocupa des d'una perspectiva d'anàlisi estructural i de defensa de drets humans, buscant apropar-se i comptar amb les vivències i saber de les mateixes joves.

Mentre que la mitjana d'aplicacions d'asil en països europeus per part de menors no acompanyats era de 12.000 l'any 2014 (Eurostat, 2016 a Allsopp i Chase, 2017), aquestes van assolir xifres per sobre de les 96.000 el 2015 (Eurostat, 2016 a Allsopp i Chase, 2017). Espanya ha sigut i continua sent també tant país de trànsit com de destí dels processos migratoris on es veuen poblacions cada vegada més joves. És també amb l'arribada a Catalunya de joves migrats sense referents, que les limitacions i mancances del sistema de protecció i acollida de la Direcció General d'Atenció a la Infància i Adolescència (DGAIA) queden paleses. Ho veiem amb el nombre de joves que queden desemparats i exclosos d'aquest sistema de protecció un cop assolida la majoria d'edat: Tot i que la tutela administrativa converteix els menors en ciutadans de ple dret, a la pràctica la poca agilitat administrativa i seguiment han provocat que molts joves no tinguin el permís de residència ni treball en sortir dels centres i, per tant, puguin difícilment sostenir-se i siguin abocades a la irregularitat administrativa. Això implica entre altres coses, que perilla i és vulnerat, entre d'altres, el seu dret a l'habitatge.

És preocupant que tal com alerta la Fundació Arrels (2020), en els darrers anys hagi augmentat el nombre de persones joves (de 16 a 25 anys) en situació de carrer a Barcelona, el 73% de les quals no estan empadronades i el 56% de les quals no tenen targeta sanitària, i que constitueixen un 13% de les persones sense llar, d'entre les quals un elevat nombre són d'origen migrant i extutelades per l'administració. El sensellarisme juvenil i vulneracions del dret d'accés a l'habitatge de la joventut migrada extutelada és doncs el cas que ocupa els tres capítols d'aquest informe.

El sensellarisme s'entén com l'exclusió en un o en tots els tres dominis que configuren una llar: el social, el legal, i el físic, i segons s'acorda en la literatura actual, és la conseqüència d'una confluència de factors que poden ser, estructurals, com per exemple la falta d'oferta d'habitatge assequible o l'increment del preu del lloguer; institucionals com barreres d'accés a serveis bàsics; relacionals, com una emancipació en edat molt jove; o personals, tenint a veure amb problemes de salut mental, desnonaments, etc. (Busch-Geertsema et al., 2010). Si entenem el sensellarisme des d'una perspectiva de contínuum, a la qual s'adhereix aquest informe, aquest fenomen va més enllà de dormir al carrer i s'entén que hi estan incloses també persones sense habitatge, aquelles que viuen en habitatge insegur o inadequat, amb risc d'esdevenir sensellar, els que ho són temporalment, els que no tenen llar permanent, i els que no tenen habitatge de forma persistent.

S'ha observat també en diferents estudis que els estats amb majors serveis d'inclusió, tenen una capacitat més alta de protegir els seus ciutadans del sensellarisme i acaben utilitzant menys el sistema penitenciari com a forma de control de la

Fàbregas, A. (2020). Un dels joves migrants i la seva parella passen l'estona en un dels parcs de Tarragona. Els dos han viscut durant temporades a cases ocupades en aquesta ciutat



marginalitat (Busch-Geertsema et al., 2010). El sistema penitenciari és de fet, com es relata en l'últim capítol de l'informe, un mecanisme de regulació i d'exclusió social, amb evidències que les condemnes curtes tendeixen a afectar el manteniment d'un habitatge i treball i empitjorar o generar condicions i vulnerabilitat al sensellarisme (Busch-Geertsema et al., 2010).

Quan considerem el sensellarisme juvenil, i en concret el que afecta la joventut migrada, veiem, per una banda, que entre els factors de risc es troba l'emancipació precoç, que sumada a un context d'atur juvenil, canvis en el mercat i reducció de les prestacions de l'estat del benestar, contribueixen a la vulnerabilitat dels joves en el mercat d'habitatge. L'experiència en centres de menors és també valorada pels estudis com una via d'entrada al sensellarisme, ja que 1 de cada 3 persones sensellar han passat de fet, per centres d'acollida. No hi ha estadístiques del nombre de menors no tutelats i que es troben en situació de carrer sense suport administratiu, un estudi de 2005, però, observava que la majoria eren nois (97%) d'entre 10 i 17 anys, majoritàriament provinents del Marroc (92%) i que en general no havien patit sensellarisme als seus països d'origen (77%) (Bravo, 2005). La migració és de fet considerada per l'Observatori Europeu de Sensellarisme com un factor de risc estructural per al sensellarisme (Hermans et al, 2020), i no és d'estranyar tenint en compte la falta de vies legals i segures que expliquen que la majoria de menors entrin de forma il·legal, i les barreres legals com la llei d'estrangeria que dificulten la regularització de les persones migrades un cop en territori espanyol, fet que impedeix un accés a l'habitatge i al treball amb normalitat. Trobem que en ciutats com Barcelona, el 27% de les persones sensellar són de països extracomunitaris, el 17% de les quals es troben en situació irregular, i el 6,5% tenen entre 18 i 25 anys (Síndica de Greuges de Barcelona, 2018).

Per tant, ser jove, migrat, i extutelat suposa una confluència d'alt risc alhora de patir sensellarisme juvenil. Amb el compliment de la majoria d'edat molts joves migrats que es trobaven tutelats, veuen desaparèixer els drets als que tenien accés prèviament (Allsopp i Chase, 2017) i la transició a l'edat adulta pot convertir-se en una "transició a la il·legalitat" si els papers no han estat tramitats (Gonzales, 2011 a Allsopp i Chase, 2017). Pel que fa als efectes del sensellarisme, tot i que les característiques socioeconòmiques el precedeixin, aquestes es veuen agreujades per l'experiència al carrer, a les que s'ha de sumar una exposició més alta a agressions (Síndica de Greuges, 2020) i problemàtiques de salut mental i de consum de drogues agreujats o que apareixen arran del sensellarisme. Aquestes situacions molts cops deriven en comportaments antisocials i crims de supervivència que si són tractats a través del sistema judicial i deriven en presó, poden vulnerabilitzar i estigmatitzar encara més als joves tal com es veurà al llarg de l'informe.

El present informe parteix del context descrit i analitza de quina manera diferents factors estructurals vulnerabilitzen, exclouen, restringeixen o impedeixen sistemàticament l'accés a l'habitatge a la joventut migrada extutelada, però també aquella que ha arribat amb la majoria d'edat completa i no passa pel sistema d'acollida a Catalunya. Amb l'objectiu d'avaluar i generar dades sobre les mancances i limitacions del sistema d'acollida, protecció i acompanyament a infants i adolescents així com il·lustrar la desprotecció que en resulta, els tres capítols d'aquest informe posen el focus en el procés emancipatori pel qual passa la joventut migrada tutelada un cop assolida la majoria d'edat. És la voluntat d'aquest informe il·lustrar i denunciar que, sumades al racisme institucional i social, aquestes mancances formen part de les estructures d'exclusió que vulnerabilit-

zen i empenyen molts joves migrats extutelats a situacions de precarietat i de sensellarisme juvenil. Alhora, l'informe té també per finalitat, apel·lar als responsables polítics, i ho fa a través de recomanacions concretes, per tal que canviïn la direcció d'aquestes polítiques i evitar així, casos de desprotecció flagrant i revertir els riscos d'exclusió, sensellarisme i vulneració de drets bàsics com l'habitatge. L'informe s'estructura de la manera següent:

El primer capítol recull els principals reptes que es desprenen de l'arribada de joves migrats sols a Catalunya al llarg dels últims anys. S'analitzen els factors estructurals que hi ha darrere del sensellarisme juvenil, recopilant les xifres i accions dutes a terme per afrontar l'augment d'arribades de menors i de joves d'entre 18 i 21 anys al territori català, i analitzant les mesures aplicades per l'administració per tal de redreçar el sensellarisme juvenil. El segon capítol aborda les principals dificultats amb les quals es troben els joves migrats extutelats a l'hora d'accedir a un habitatge. S'identifiquen els factors de mercat que resulten excloents i s'analitza el dèbil sistema de protecció de les polítiques públiques d'habitatge a Catalunya, posant èmfasis en les barreres específiques per als joves migrats extutelats i sols i recopilant les

vulneracions del dret a l'habitatge més freqüents. El tercer i últim capítol se centra en el sensellarisme juvenil de joves migrats tan extutelats com aquells que ja van arribar sent majors d'edat a Catalunya. Un primer article analitza l'augment del fenomen, les causes sistèmiques, i les mancances del sistema de tutela i serveis a extutelats i de polítiques estructurals que ho abordin d'arrel. Un segon article posa el focus en les conseqüències humanes, assenyalant els processos d'exclusió i desemparament, la criminalització i situacions de presó que en deriven, i l'impacte que exerceix sobre la salut mental. Cada capítol compta amb dues conclusions generals i tres recomanacions pensades de cara a la incidència política.

Nota metodològica

Al llarg de l'informe es fa referència de forma habitual als "joves migrats" o bé "joves migrats extutelats" en masculí. L'ús conscient del masculí respon al fet que el fenomen descrit i analitzat al llarg de l'informe és en la seva majoria, protagonitzat per nois joves. Malgrat això, un tant per cent de la joventut migrada i extutelada està formada també per noies, la realitat de les quals convindria analitzar específicament i queda identificat en aquest informe com a possible futura línia de recerca.

Referències

Allsopp, J. i Chase, E. (2017) *Best interests, durable solutions and belonging: policy discourses shaping the futures of unaccompanied migrant and refugee minors coming of age in Europe*. Journal of Ethnic and Migration Studies, DOI: 10.1080/1369183X.2017.1404265

Bravo, RM. (2005) *Reception of unaccompanied foreign minors in Spain*. Regional Conference on Migration of unaccompanied minors: "acting in the best interests of the child" https://www.coe.int/t/dg3/migration/archives/Source/MalagaRegConf/MG-RCONF_2005_11_Report_%20Spain_en.pdf

Busch-Geertsema, V., William, E., O'Sullivan, E. i Pleace, N. (2010) *Homelessness and Homeless Policies in Europe: Lessons from Research*. European Consensus Conference on Homelessness. <https://mintegia.siiis.net/files/descargas/Buschhomelessness.pdf> Hermans,

Fundació Arrels. (2020). *Viure al carrer a Barcelona: Radiografia d'una ciutat sense llar*. <https://www.arrelsfundacio.org/wp-content/uploads/2021/02/vivir-en-la-calle-en-Barcelona-informe-2020.pdf>

K. Dyb, E., Knutagård, M., Novak-Zezula, S. i Trummer, U. (2020) *Migration and Homelessness: Measuring the Intersections*. *European Journal of Homelessness* (Volum 14, n.3) https://www.feantsaresearch.org/public/user/Observatory/2020/EJH/EJH_14-3_A1_v02.pdf

Síndica de Greuges de Catalunya. (2020). *El sensellarisme a la ciutat de Barcelona*. <https://www.sindicaturabarcelona.cat/wp-content/uploads/2021/11/Estudi-complet-Sensellar.pdf>

1

El sistema de (des)protecció

Accés a l'habitatge
de joves migrants sols:
Fites assolides, reptes
pendents i mancances
que cal abordar

El sistema de (des)protecció

Accés a l'habitatge de joves migrats sols: Fites assolides, reptes pendents i mancances que cal abordar

Autoria:

Neus Arnal: educadora social i investigadora en migracions

Contacte: n.arnaldimas@gmail.com / [@neusarnal](https://twitter.com/neusarnal)

Marta Díez Alonso: periodista especialista en assumptes internacionals

Contacte: marta.dieزالonso@gmail.com

Resum

Aquest capítol recull de forma breu els reptes que es desprenen de l'arribada de joves migrats sols al territori català al llarg dels últims anys. Gran part d'aquests nois i noies són sortits dels sistemes de protecció a la infància, però no només això. Tal com apareix més endavant, Catalunya, i sobretot Barcelona, segueix sent una «ciutat desig» per a molts joves que, igual com fan uns altres de la seva mateixa generació nascuts en llocs diversos, decideixen emigrar allà on creuen que la seva ambició de futur tindrà més possibilitats de realitzar-se.

Aquest capítol consta de quatre apartats. El primer planteja de forma introductòria els factors generals, la majoria estructurals, que poden potenciar que un jove romangui en situació de carrer. El segon, centrat en el context, recull de forma breu tant les xifres com algunes de les accions dutes a terme per fer front a l'augment d'arribades de menors i també de joves d'entre 18 i 21 anys al territori català. Seguidament, s'hi analitzen, a través de les entrevistes, les mesures impulsades des de l'Administració per tal de minimitzar els factors que intervenen en les dinàmiques del sensellarisme juvenil. Finalment, s'hi plantegen dues conclusions i tres recomanacions.

Introducció

El nombre de joves que emigren dels seus països per falta d'oportunitats és cada cop més elevat. **L'any 2020, els joves migrats (d'entre 15 i 24 anys) representaven l'11,3% de la població migrant total i el 2,6% de la població total de joves a nivell mundial** (Migration Data Portal, 2021). Aquesta migració, no pas poques vegades, s'inicia en solitud i quan encara són persones menors d'edat.

L'arribada com a menor a un estat membre firmant de la Convenció dels Drets dels Infants suposa l'obligació per part d'aquest estat de protegir el nen, la nena o el jove en situació de desemparament, però un cop aquests nois i noies arriben a la majoria d'edat, això canvia.

En molts casos, fer 18 anys comporta la pèrdua de les garanties a les quals s'acullen quan són menors dins dels sistemes de protecció. Si bé aquesta protecció implica el dret a no ser retornats als països d'origen, a no ser expulsats, a disposar d'un allotjament incondicional, a gaudir d'un reconeixement dels drets socials (sanitat, educació, etc.) i d'unes garanties processals per poder demanar asil i beneficiar-se d'altres procediments administratius, als 18 anys és quan, en funció de les seves condicions documentals, poden veure's exposats a l'expulsió, al retorn i, en general, a la pèrdua dels drets i de les garanties vigents fins aleshores, entre les quals, i en el cas que ens ocupa aquest informe, trobem la pèrdua d'un accés incondicional a l'habitatge. Això, però, no és un fet aïllat dins

l'Estat espanyol, sinó que l'Agència Europea de Drets Fonamentals (FRA, 2019), Save the Children (2020) i UNICEF (2020) mostren, a través dels seus informes, l'alt risc d'exposició del jovent emigrat a situacions de sensellarisme i a la pèrdua de documentació reglada un cop surten dels sistemes de protecció a la infància dins la Unió Europea.

A aquesta problemàtica sovint s'hi afegeixen unes altres dificultats estructurals, com ara la crisi del sector immobiliari, un encariment dels preus dels lloguers i una estancació salarial, condicions que dificulten encara més l'accés a l'habitatge per part de col·lectius que es troben en situació de vulnerabilitat. En el cas dels joves encara s'hi afegeix l'atur. Per exemple, a Catalunya la taxa de manca de feina en el cas de menors de 20 anys és del 34,16%, i entre els 20 i els 24 anys, del 17,34%. Cal dir que la taxa de la població en general és del 10,92% (INE, 2021).

A nivell espanyol, el jovent s'emancipa als 29,8 anys de mitjana, una de les edats més elevades de la Unió Europea (Eurostat, 2021). En el cas dels nois i les noies extutelats, però, aquesta emancipació té lloc de forma obligada entre els 18 i els 21 anys, que és quan surten dels sistemes de protecció a la infància o bé quan acostumen a acabar els programes d'acompanyament en la transició a la vida adulta. D'aquests programes, condicionats a l'assoliment d'uns objectius individuals i d'uns

Si bé la transició a la vida adulta és complicada per a joves extutelats nascuts dins el territori, en el cas específic dels que són migrats sols pot veure's agreujada per la manca d'una xarxa de suport social i d'una situació juridicoadministrativa estable, una falta de recursos formatius, discursos xenòfobs que en dificulten l'arrelament.

compromisos pactats entre els joves i els professionals de les entitats, s'espera que els joves se n'emancipin amb l'assoliment d'una formació acabada, un treball reglat i un habitatge. Però, de nou, si bé la transició a la vida adulta és complicada per a joves extutelats nascuts dins el territori, en el cas específic dels que són migrats sols pot veure's (encara més) agreujada per la manca d'una xarxa de suport social i d'una situació juridicoadministrativa estable, una falta de recursos formatius adequats a les seves necessitats o pràctiques i una superació dels discursos xenòfobs i racistes cap al col·lectiu que en dificulten l'arrelament, entre altres situacions. En aquest sentit, l'estudi titulat *La clau pot ser un nom* (2020) posa en evidència com els homes amb noms àrabs obtenen un 19,2% menys de respostes que els homes amb noms autòctons quan s'interessen pel lloguer d'un immoble. Segons aquesta investigació, la taxa de discrimina-

ció per raó d'origen se situa en un 18,8% dels casos (Fitó, 2020). Per tant, ser extutelat i estranger pot comportar complicacions afegides a l'habitual complex procés de pas d'un noi o d'una noia cap a l'adulthood.

L'últim apartat que tanca aquest capítol presenta, d'una banda, diferents propostes que neixen amb l'objectiu de facilitar l'assoliment dels drets i la millora dels processos d'arrelament dels joves emigrats. Però, de retruc, també són propostes que pretenen minimitzar els conflictes generats per la permanència de col·lectius en situació d'exclusió o de risc d'exclusió social dins d'un territori, perquè l'accés als drets de certs col·lectius vulnerabilitzats no només els beneficia a ells, sinó també tota la població en general.

Aquest capítol neix a partir de la lectura d'informes i publicacions, com també de la realització de sis entrevistes a diferents actors implicats en l'atenció i la protecció a joves emigrats sols dins del territori català. Tot i que l'anàlisi és fruit del diàleg amb diferents professionals, el resultat és responsabilitat única i exclusiva de les autores.

Context

De la mateixa manera que, a nivell global, les arribades d'infants i joves emigrats sols han augmentat també de forma significativa a Europa i a l'Estat espanyol, la xifra de menors registrats a l'RMENA (Registre de Menors Estrangers no Acompanyats) va triplicar-se entre els anys 2016 i 2019 (Fiscalía General del Estado, 2019). Catalunya no n'ha estat una excepció i, en els últims cinc anys, més de 9.000 nens, nenes i joves estrangers han accedit als recursos de la Direcció d'Atenció a la Infància i Adolescència en Catalunya (DGAIA, 2021).

L'augment més significatiu es va produir entre els anys 2017 i 2019. Aquesta situació va comportar la necessitat d'adoptar mesures de caràcter urgent per tal de garantir l'accés als drets que infants i joves emigrats sols tenen com a menors en situació de desemparament dins d'un territori. Així, la DGAIA va crear tot un seguit de nous recursos d'emergència per tal de fer front a l'acollida, sovint en espais temporals no preparats per dur a terme una pràctica educativa de qualitat.

Dels joves arribats el 2018, el 54% tenia entre 15 i 17 anys (DGAIA, 2019). És en aquest sentit que, **al llarg dels últims temps i després del marcat augment d'arribades, un gran nombre de joves ha assolit la majoria d'edat i ha abandonat els sistemes de protecció a la infància, tant a Catalunya com arreu de l'Estat.** El repte d'acompanyar de forma satisfactòria els proces-

sos d'emancipació del jovent tutelat, però, no és nou. Per fer-hi front, l'any 1995 es crea el Primer Pla de Coordinació Interdepartamental de Mesures Dirigides a Joves Extutelats i, 8 anys després, un segon pla impulsa programes i projectes adreçats a aquestes persones. El 2006 es promouen les prestacions de caràcter econòmic i, entre 2014 i 2019, s'incentiven diferents modificacions amb l'objectiu d'adequar les prestacions socials a la situació de vulnerabilitat dels nois i noies. En aquest aspecte, la Llei 4/2019, de 24 de juliol, de modificació de la Llei 13/2006, de prestacions socials de caràcter econòmic, canvia les característiques de la prestació de dret subjectiu per millorar les condicions d'accés a l'ajuda econòmica dels joves que han estat tutelats per la DGAIA. Així, s'amplia la percepció de l'ajuda fins als 23 anys i es redueix de tres anys a un el període de tutela necessari per percebre-la.

A nivell general, cal destacar l'aprovació de dues lleis —l'una a nivell autonòmic i l'altra a nivell estatal— que marcaran punts d'inflexió en la millora de l'acompanyament a l'autonomia de joves extutelats. La primera, la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, incorpora per primera vegada els programes de suport a l'emancipació i a l'autonomia personal a partir dels 18 anys. La segona, aprovada cinc anys després i a nivell estatal, és la Llei de modificació del sistema de protecció a la infància i a l'adolescència 26/2015, de 28 de

juliol, que va permetre reformar les institucions de protecció a la infància i abordar-ne algunes de les principals mancances detectades. Entre d'altres, va donar prioritat a les mesures estables d'acolliment vers les temporals, a l'acolliment familiar vers el residencial i a l'acolliment consensuat vers l'imposat. També va definir les situacions de risc i desemparament a escala estatal. En relació amb l'assoliment de la majoria d'edat, la mateixa llei establí l'obligació de l'Administració de preparar els joves extutelats perquè fossin independents (BOE, 2015). Aquest nou marc legal va permetre que algunes comunitats autònomes, com ara les Illes Balears i la Comunitat Valenciana, desenvolupessin lleis i iniciatives pròpies per donar suport a l'emancipació d'aquests nois i noies.

D'aquest primer pla de coordinació i del desplegament de diverses lleis neix l'Àrea de Su-

port al Jove Tutelat i Extutelat (ASJTET), l'òrgan encarregat d'acompanyar joves extutelats de 18 a 21 anys cap a l'emancipació a Catalunya. Aquest organisme públic pioner ofereix, de forma voluntària però seguint un itinerari individual, que la persona extutelada pugui acollir-se a un conjunt de mesures que l'acompanyin en el procés de transició a la vida adulta. **L'existència d'un organisme públic d'aquestes característiques va ser un fet únic en l'àmbit estatal i poc freqüent en l'àmbit europeu, que va situar Catalunya com a territori pioner en l'atenció al col·lectiu (FEPA, 2020).** L'Àrea ofereix suport tècnic i educatiu en els àmbits d'habitatge, inserció laboral, suport psicològic, econòmic i jurídic, amb l'objectiu d'assolir una plena inserció. Amb la intenció de fer front a l'augment del nombre de joves extutelats, aquest òrgan ha seguit la mateixa dinàmica de creació de noves places que el sistema de protecció a la infància.

Nombre total d'infants i joves emigrats sols acollits per la DGAIA i joves (nacionals i estrangers) vinculats a ASJTET

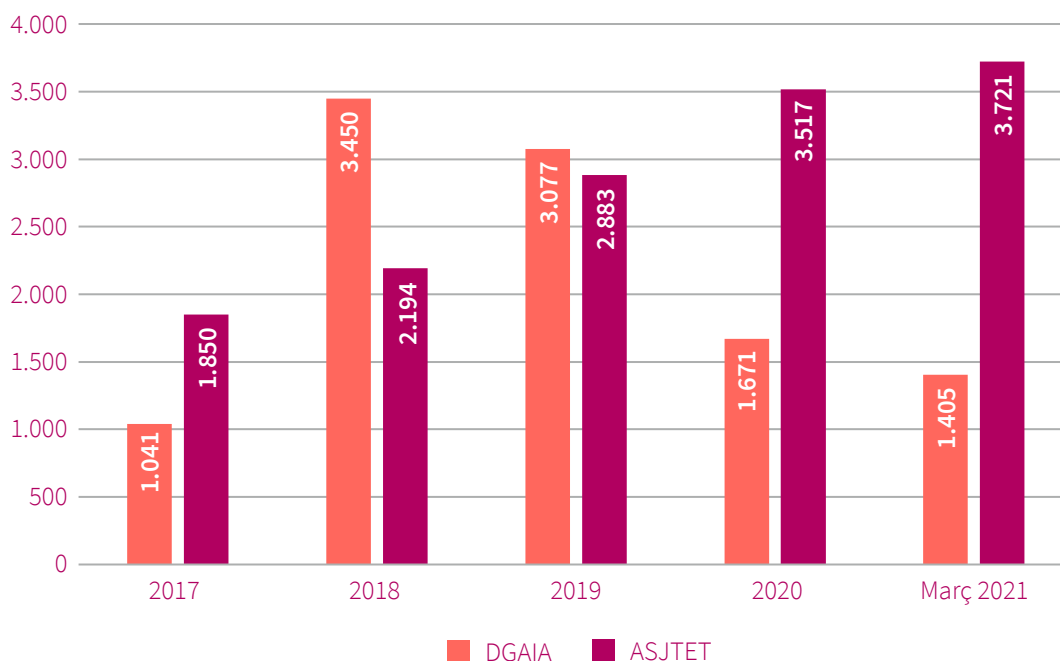


Figura 1

Font: elaboració pròpia a partir dels informes mensuals de la DGAIA.

Però, **malgrat l'augment de places de l'ASJ-TET, a 30 de novembre de 2021, 1.688 joves emigrats sols (un 52% dels acollits) romanen als centres d'acollida per a menors sota una pròrroga assistencial a l'espera de trobar plaça dins un recurs residencial de transició a la vida adulta.** A més, dels 1.550 menors acollits, un 62% assolirà la majoria d'edat al llarg de l'any 2022 (DGAIA, 2021).

Moltes vegades, l'alternativa a aquesta pròrroga assistencial és la situació de carrer. **El 2019 la Xarxa d'Atenció a Persones Sense Llar (XAPSELL) informava que 389 joves d'entre 18 i 30 anys eren hostatjats en els recursos de la Xarxa,** mentre que 150 dormien al carrer a l'espera de ser allotjats. Alguns d'aquests joves eren migrats sols sense referents familiars al territori i sortits dels sistemes de protecció a nivell estatal (XAPSELL, 2019). En la mateixa línia, el Servei de Detecció i Intervenció (SDI) del Departament de Serveis Socials d'Intervenció a l'Espai Públic de l'Ajuntament de Barcelona mantenia, el novembre de 2021, el seguiment de 324 infants i joves d'origen estranger en situació de carrer. D'aquests, 224 eren majors d'edat. Sobre el total, el 30% eren uns sensesostre. D'altres, es trobaven en una situació d'allotjament insegur, en assentaments o en habitatges ocupats. Com dèiem, **al nombre elevat de nois i noies en situació de risc que prové del sistema de protecció català s'hi afegeixen, segons diverses fonts, uns altres fluxos migratoris, com ara uns joves que arriben al territori quan tenen més de 18 anys,** uns altres que han passat per diversos sistemes d'acollida de fora de Catalunya i/o uns altres que sol·liciten asil, entre d'altres casos (Arnal i Garcés, 2021).

A tall d'actualitat, **i a causa de la situació de greu vulnerabilitat social viscuda per joves migrats sols sortits del sistema de protecció, el Con-**

sell de Ministres va aprovar, a finals de 2021, l'esperada i reclamada reforma del Reglament d'Estrangeria. Es preveu que beneficiï prop de 15.000 persones, 7.000 de les quals són joves d'entre 18 i 23 anys. Aquesta modificació pretén posar fi a algunes de les dificultats d'aquestes persones que, a part de patir itineraris d'emanipació precoços i sense disposar de permís de treball, veien agreujada la seva situació després de l'aplicació de les sentències del Tribunal Suprem que «endurien encara més els requisits per poder renovar els seus permisos de residència i condemnaven una part important del col·lectiu a quedar indocumentats i trobar-se en situació d'irregularitat» (ACN, 2021). Aquesta modificació no només obre la porta a l'autorització de treball de la mà de l'autorització de residència, sinó que també permet renovar aquelles autoritzacions caducades arran de l'aplicació de l'esmentada sentència. A més a més, permet documentar tots aquells joves de fins a 23 anys que puguin demostrar que han residit més de tres mesos en un centre d'acollida, entre d'altres mesures que en beneficien l'arrelament.

En el moment d'escriure aquest capítol, per tant, ens trobem en plena aplicació d'aquesta modificació del reglament. Com a tal, tots els entrevistats coincideixen a assenyalar que els serveis i els recursos actuals es veuran afectats per aquesta modificació i que, per tant, s'hauran d'adaptar a aquesta nova realitat que celebren. Així, **l'esforç d'aquests últims anys ha estat ingent, però no suficient. La situació d'emergència creada per l'augment d'arribades entre el 2018 i el 2019, que va comportar, en molts casos i arreu de l'Estat, un risc de desprotecció durant el procés d'institucionalització,** s'ha traslladat, a dia d'avui, a un possible risc de desprotecció durant el procés de desinstitucionalització. Gimeno (2013) utilitza la metàfora de la porta giratòria per exemplificar-ho. Segons l'investigador, cada vegada més, els menors



Fàbregas, A. (2020). Un noi que viu ocupant i un altre que està en un pis tutelat comparteixen una estona mirant el mar asseguts en un banc i es fan companyia. Quan no tenen vincles familiars, les amistats esdevenen molt importants

que accedeixen per la porta infantil als centres de protecció són expulsats per la mateixa porta giratòria com a nous adults en situació d'irregularitat. Aquesta desinstitucionalització sense protecció pot provocar, segons López (2018), la recerca de xarxes de compatriotes que els serveixin d'ajuda en els casos en què el sistema de protecció no arriba a cobrir les seves necessitats i, per tant, és el recurs que utilitzaran en cas que el centre o el sistema falli.

En aquest sentit, la permanència de joves en contextos vulnerabilitzadors incentiva l'exposició a situacions que bé poden propulsar l'adopció de conductes de risc, tant criminològiques com victimològiques. A més a més, la permanència sota unes situacions de sensellarisme o d'infrahabitatge no només comporta un perjudici cap a aquells nois i noies que les pateixen, sinó que sovint també implica un impacte que, de retruc, afecta el conjunt de la societat.

Anàlisi

L'anàlisi següent, fruit de les entrevistes realitzades¹, se centra a oferir una descripció més profunda sobre dues de les situacions que es consideren de més risc i, per tant, més vulnerabilitzadores per a joves emigrats en el seu trànsit cap a la vida adulta.

Divuit anys i un dia

Són molt pocs els joves que, en assolir la majoria d'edat, tenen possibilitats de trobar un habitatge pel seu compte o que gaudeixen de l'oportunitat de ser acollits per una família. Sense permís de treball i amb poca xarxa de suport, emancipar-se fora dels programes de l'Administració pública és pràcticament impossible. De fet i ja durant la minoria d'edat, l'acolliment familiar de joves emigrats és poc habitual. Consegüentment, tot i que suposen un 32,1% del total de menors acollits per la DGAIA, representen el 50,8% dels acollits en centres residencials (DGAIA, 2021).

Així, **als 18 anys i un dia un jove és legalment adult, però de la seva situació documental en dependrà, sobretot, l'accés a recursos i a serveis per a majors d'edat.** A tall d'exemple, un jove pot ser beneficiari d'una ajuda econòmica,

però si no té el permís de residència en regla, el banc no li deixarà obrir un compte i, per tant, no podrà adquirir-la. Pot ser també que des del centre d'acollida no li hagin tramitat l'autorització o bé que aquesta no s'hagi pogut renovar. En aquest sentit, l'esmenada reforma del reglament busca pal·liar totes aquestes situacions que fan de la inseguretat juridicoadministrativa el pilar de l'exclusió social.

Encara que no n'hi hagi prou, **existeixen diverses mesures i recursos impulsats des de l'Administració que pretenen acompanyar nois i noies sortits dels sistemes de protecció a la infància a ser autònoms, però alguns d'aquests recursos són excloents entre ells.** L'un pot ser un allargament de mesura que permeti que el jove romanguí al centre tot i ser major d'edat. També, la derivació a la citada ASJTET, als PIL (Programes de Inserció Laboral) o al projecte *Sostre 360°*, tots impulsats per la DGAIA.

Sobre l'allargament de mesura, **a dia d'avui la DGAIA segueix acollint 1.720 joves majors d'edat que es troben a l'espera d'una plaça d'habitatge.** Així, el 52% dels acollits per la DGAIA en centres residencials tenen més de 18

¹ Aquest capítol ha estat elaborat durant els mesos de desembre de 2021 i de gener de 2022 a partir de cinc entrevistes realitzades a expertes en l'acompanyament a joves emigrats sols. La col·laboració de diverses persones ha permès recopilar informació clau per a aquest capítol. Aquestes persones han estat: Oriol Janer, director del centre de dia Dar Chabab, de Barcelona; Itziar Ruiz, directora de l'Equipament Integral Nou Barris; Raül Martín, tècnic de la l'Àrea de Suport al Jove Tutelat i Extutelat (ASJTET); Remedios Rubio, directora del Servei de Protecció d'Emergència Estela Nova; Diana Ulldemolins, directora del Servei de Detecció i Intervenció (SDI) gestionat per PROGRESS; Jordi Sàlvia, director tècnic i Sara Agulló, tècnica d'acompanyament jurídic, totes dues de la Federació d'Entitats amb Projectes i Pisos Assistits (FEPA). Agraïm a totes les persones participants la implicació i la col·laboració en la realització d'aquest capítol.

anys (DGAIA, 2021). Segons les persones entrevistades, l'allargament de mesura no té una data màxima més que el correcte compliment del pla de treball individual de la noia o del noi dins els centres i l'espera de l'obtenció d'una plaça en un servei d'emancipació.

En relació amb l'ASJTET, la derivació del jove dependrà de la seva situació documental. Així, si n'hi ha un que es troba en situació regular (o en tràmit de renovació), té la possibilitat d'acollir-se a diferents programes del servei, sempre lligats a un pla individual de treball. Si ha estat tutelat menys d'un any, pot accedir a una ajuda econòmica durant un any o pot sol·licitar un habitatge, per exemple. El problema, però, segons indiquen alguns professionals, és el temps de resposta. De fet, poden passar més de sis mesos fins que l'ASJTET resolgui un expedient. Durant aquest període alguns joves poden romandre als centres amb allargament de mesura, però sempre seguint unes pautes de funcionament i de compromís correctes. Com dèiem, una vegada són majors d'edat, les garanties a les quals s'atenien quan eren menors, canvien.

Els PIL, en canvi, són dispositius als quals un jove pot accedir a partir dels 16 anys i fins als 21. La finalitat que persegueixen és la de promoure, establir i aplicar mesures d'inserció laboral. Es coordinen amb els serveis socials bàsics, amb professionals d'altres sistemes de benestar social, amb les entitats associatives i amb les que actuen en l'àmbit dels serveis especialitzats (DGAIA, 2021). Segons indiquen els entrevistats, un alt percentatge de joves passats pel sistema de protecció en són beneficiaris, perquè l'oferta és àmplia i, per tant, la derivació acostuma a ser més ràpida. A diferència de l'ASJTET, admeten la vinculació del jove sense permís de residència, fet que permet minimitzar les conseqüències del tall de la primera, que, en aquest cas, acceptava

Un alt percentatge de joves passats pel sistema de protecció en són beneficiaris, perquè l'oferta és àmplia i, per tant, la derivació acostuma a ser més ràpida.

la sol·licitud, però que necessitava una resolució favorable de l'autorització de residència per concedir una plaça. Els PIL, gestionats per les entitats del tercer sector, tenen com a objectiu principal la integració laboral, amb un educador cada vuit usuaris (DGAIA, 2021). En aquest aspecte, la citada modificació del reglament d'estrangeria, que facilita l'obtenció del permís de treball, constitueix un gran pas perquè aquests programes siguin eficients o, si més no, perquè se'n redueixi la complexitat. Els programes de l'ASJTET i els PIL són incompatibles entre si.

Per acabar, el projecte *Sostre 360°* neix amb l'objectiu de minimitzar l'alt nombre de joves en situació de sensellarisme dins del territori català. Amb la possibilitat de derivar-los ja des dels centres d'acollida, ofereix habitatge i acompanyament educatiu com a mesura de prevenció a la situació de carrer. La iniciativa treballa amb ajuntaments i amb consells comarcals i es busquen pisos o habitacions com a solució d'emergència a curt termini per a joves que no són acceptats en uns altres programes o que romanen en situació de carrer. Un jove a l'espera de la resolució de l'ASJTET pot vincular-se a *Sostre 360°*.

Però, una vegada més, la sortida de tots aquests programes, que seria l'emancipació de forma autònoma, es complica per diversos aspectes, però sobretot per dues raons. En primer lloc i

segons les persones entrevistades, **són pocs els joves emigrats sols que, tot i tenir papers i feina, troben una habitació pel seu compte. En aquest sentit, tots els entrevistats ressalten que el pes de l'estigma ho dificulta enormement.** En aquest aspecte, la lluita contra els discursos d'odi, la xenofòbia i el racisme esdevenen claus a l'hora de facilitar el dret a l'habitatge de joves emigrats sols.

Les problemàtiques de salut mental no abordades de forma preventiva ni integral és l'altra de les grans dificultats transversals que dificulten l'arrelament d'aquests nois i noies.

Aquestes problemàtiques no tractades sovint influeixen en la desvinculació i/o en el desencantament vers el sistema de protecció per part de joves migrats. De la mateixa manera, també en poden dificultar la pràctica i el seguiment educatiu. Aquest fet, però, no afecta només joves en risc de sensellarisme o sense sostre, sinó que el 17,5% dels que es troben dins de programes d'emancipació vinculats a la FEPA van patir problemes de salut mental diagnosticats o havien expressat patiment i/o malestar psicològic (FEPA, 2020).

Joves al carrer

Les lleis anteriorment citades regulen el pas a la majoria d'edat de la forma menys vulnerabilitzadora possible, però una gran quantitat de vegades el sistema no és capaç de generar una resposta adequada ni individualitzada per a cada cas. Alguns dels exemples relatats són els d'aquells joves que arriben ja com a majors d'edat i que, la majoria de vegades, han d'esperar tres anys per iniciar l'arrelament. Uns altres serien els joves tutelats en unes altres comunitats de l'Estat que arriben a Barcelona sent majors d'edat, però aquesta tutela passada no els

permet accedir als recursos d'emancipació catalans. Així, formen part del circuit de persones sense sostre sense més garanties. També hi ha joves que, arribats als centres d'acollida de Catalunya pocs mesos o dies abans d'assolir la majoria d'edat, en surten sense una tutela efectiva i per tant en situació irregular. Aquest acostuma a ser el cas de nois arribats sense passaport vigent. En aquest sentit, totes les persones entrevistades constaten els llargs temps d'espera en l'expedició de passaports per part, sobretot, del consolat marroquí.

Un fet preocupant és el constituït per aquells joves que pateixen problemes greus de salut mental i que per múltiples raons, tant contextuals com individuals, romanen fora dels centres d'acollida. Si la situació no és tractada pot agreujar-se i poden aparèixer problemes de consum, d'addiccions i/o legals. Aquests casos altament complexos necessiten una atenció integral i individualitzada. En aquest sentit, però, tots els entrevistats coincideixen a assenyalar que els recursos per abordar-los són pràcticament inexistent. A part d'això, és poc habitual que un jove major d'edat surti d'un centre educatiu de justícia i pugui acollir-se a recursos especialitzats per a la reinserció, ja sigui perquè no ha estat tutelat o perquè no se li ha tramitat el permís de residència. De fet, aquests joves tampoc poden accedir a les millores de la modificació del reglament d'estrangeria citades i, per tant, després de complir amb les mesures de règim tancat imposades, es troben orfes de recursos de reinserció i sense possibilitat d'accedir a la regulació administrativa. Així, **totes les persones entrevistades coincideixen a assenyalar que aquells joves amb recorregut erràtic, no canònic, complicat, complex o amb problemes psicosocials no abordats, ho tenen gairebé impossible per acollir-se a recursos per als que tenen més de 18 anys.**

De la creació d'aquests centres se'n desprèn l'oportunitat de treballar amb nois i noies que romanen sota contextos més complexos i que, finalment, després de mesos de confinament i de treball educatiu, han aconseguit recalçar la seva trajectòria vital.

En aquest sentit, l'Administració no ha sabut com generar la resposta adequada per reduir-ne la complexitat. Sobre aquesta manca de suport, s'erigeixen diversos motius que sovint conflueixen. D'una banda, l'alta mobilitat de joves migrats sols dins el territori en dificulta el seguiment en tots els sentits. De l'altra, el sensesostre juvenil no s'adequa al ja existent model d'atenció a persones en aquesta situació, sobretot respecte a les diferències generacionals. Els llargs temps d'espera de resposta tampoc ajuden a fer un seguiment integral ni individual de cada cas i, a part d'això, hi ha molta falta d'informació. Així, alguns joves no saben, o ningú els n'ha informat, que poden sol·licitar, mentre hagin estat tutelats, el suport de l'ASJTET fins als 21 anys, encara que faci mesos que hagin sortit del sistema de protecció.

En aquest aspecte, **la pandèmia generada per la covid-19 va impulsar la creació de diversos centres per atendre joves sense sostre que no podien romandre en situació de carrer. De la creació d'aquests centres se'n desprèn l'oportunitat de treballar amb nois i noies que romanen sota contextos més complexos** i que, finalment, després de mesos de confinament i de treball educatiu, han aconseguit recalçar la seva trajectòria vital. En aquest sentit, la pandèmia va representar una oportunitat tant per als joves com per al sistema, en el sentit d'apropar-s'hi.

Conclusions i recomanacions per a la incidència política

Conclusions

En primer lloc, les mesures dutes a terme per millorar l'acompanyament a la vida adulta de joves estrangers extutelats han estat moltes, però encara hi ha un bon nombre de factors estructurals que ho dificulten, com ara l'accés al mercat de treball, el preu de l'habitatge o les pràctiques i els discursos xenòfobs cap a les persones emigrades. Són, per tant, necessàries mesures destinades no només a joves migrants sols en situació de vulnerabilitat, sinó a tota la població en general. En aquest sentit, esdevé palesa la necessitat d'abordar la taxa d'atur juvenil a través de la creació de programes d'inserció sociolaboral destinats a cobrir les necessitats d'aquesta població, a més d'ajudes perquè es puguin emancipar a través de subvencions per poder accedir a l'habitatge i, sobretot, programes i polítiques de lluita contra les pràctiques i els discursos d'odi que dificulten l'arrelament de persones emigrades i, per tant, la cohesió social.

En segon lloc, tant els allargaments de mesura impulsats per la DGAIA com la creació de recursos nous han permès que hi hagi menys joves que romanguin en situació de sensellarisme. Atès que aquestes experiències han resultat reeixides, és palesa la necessitat de continuar amb els mateixos programes. Perquè, quan la inseguretat jurídica i habitacional és un risc viable, la prevenció esdevé la clau, i ha de ser múltiple i aju-

dar a emancipar-se, a desenvolupar la salut mental, a minimitzar els factors que poden propulsar una situació de sensellarisme i a realitzar una integració laboral amb garanties. En aquest sentit, els centres oberts durant la pandèmia de la covid-19 van permetre treballar amb joves que abans residien fora dels equipaments municipals. Caldria, per tant, repensar un model específic d'atenció a nois i noies sense llar per tal d'acompanyar el dur trajecte que hi ha entre els 18 i els 21 anys en situació de vulnerabilitat. També, repensar el model de tutela fora dels centres d'acollida, per tal de garantir l'accés als drets de joves que són fora dels sistemes de protecció de menors.

Recomanacions

Que s'abordi l'atenció de la salut mental de forma transversal:

- És necessari abordar de forma integral les necessitats sorgides dels processos migratoris durant la infantesa i adolescència, per tal de minimitzar els factors de risc per a la salut mental, als quals els joves s'exposen no només en l'origen i el trànsit, sinó també en l'acollida.
- Un acompanyament psicosocial transcultural és clau a l'hora d'abordar tant la prevenció de les malalties mentals com la intervenció d'emergència en cas de necessitat.

→ Es necessiten més professionals especialitzats que realitzin un veritable seguiment psicossocial continuat dels joves que ho necessiten, dins dels centres d'acollida i dins dels equipaments per a joves en situació de sensellarisme. Si bé s'han impulsat recursos formatius i sociolaborals, així com mesures per millorar les condicions socioeconòmiques i documentals de joves emigrats, l'abordatge de la salut mental continua sent una assignatura pendent.

Que es faci front al pes de l'estigma: emancipar-se dels sistemes de protecció es complica no només als 18 anys, sinó que als 21 els joves migrats sols segueixen exposats a les dificultats de trobar un lloc de feina, un pis i una xarxa de suport que els acompanyi en el procés de viure autònomament. Aquest fet recau, sobretot, en el pes de l'estigma, els discursos i les pràctiques xenòfobes cap al col·lectiu que dificulten la seva autonomia en el moment de llogar una habitació o d'accedir a un lloc de treball.

→ La societat d'acollida, més enllà de l'Administració pública, és clau per facilitar l'arrelament d'aquests joves. Esdevenen, per tant, necessaris programes d'apropament a les seves històries de vida que facilitin el contacte entre ells i la societat d'acollida. Un exemple són les campanyes antirumors, el relat de les històries d'èxit o potenciar, a través també d'ajudes econòmiques, l'acolliment familiar un cop assoleixin la majoria d'edat.

Que es despleguin més recursos i que es faci una adaptació dels programes:

→ Tot i que els recursos destinats han estat ingents, aquests han d'anar acompanyats de l'especialització dels professionals i d'uns convenis adequats a l'encàrrec professio-

nal, així com d'una diversificació dels serveis d'atenció a joves emigrats en funció de les seves necessitats.

→ Tot i que el nombre de professionals en algunes àrees d'atenció s'ha vist incrementat en els darrers anys, per tal de fer un millor seguiment dels joves continua essent necessari reforçar els equips de treball de l'Administració pública i també l'actuació en xarxa. Caldria, per tant, establir la plantilla actual i incrementar el suport a tots els territoris, incloent-hi el personal de gestió i administratiu, jurídic i psicossocial.

→ Els recursos i els serveis han de ser flexibles per tal de vincular aquells joves en contextos molt vulnerables, és el cas de nois sortits de centres educatius de justícia i/o amb problemes de consum, entre d'altres. És evident que els programes destinats a la seva emancipació i inclusió no contemplen les especificitats dels que es troben en situació de sensellarisme, sinó que estan pensats per a persones amb unes necessitats, unes capacitats i uns compromisos diferents. Un pla de resposta a la necessitat d'emancipació dels joves ha de tenir en compte els problemes de salut mental i/o les dinàmiques de consum.

→ Per tal de donar resposta integral i adient a aquests contextos tan vulnerabilitzadors, cal posar en marxa centres que tinguin com a objectiu principal aconseguir el benestar de la persona.

→ En aquest sentit adaptatiu, la darrera modificació del reglament d'estrangeria canvia el paradigma d'actuació i, per tant, necessita un impuls en la formació dels joves i en la seva vinculació a l'autonomia abans d'acabar els programes d'emancipació.

Referències

- ACN. (20 de octubre de 2021). Aprovada la reforma de la llei d'Estrangeria per afavorir la integració de menors i extutelats. Social. cat. [Aprovada la reforma de la llei d'Estrangeria per afavorir la integració de menors i extutelats - Social.cat](#)
- Arnal, N., Garcés, B. (2021). Joves emigrats sols fora dels sistemes d'acollida: diagnosi del cas de Barcelona. Barcelona: *CIDOB Briefings*, 2021.
- DGAIA (Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència). (2021) Infants i joves acollits per la DGAIA i noves arribades. Informe estadístic. Barcelona: Departament de Treball i Afers Social. https://treballiaferssocials.gencat.cat/ca/ambits_tematicos/infancia_i_adolescencia/estrategiacatalanaacolllida/dades.
- DGAIA (Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència). (2020-2021) *Informes estadístics mensuals*. Barcelona: Departament de Treball i Afers Socials, https://treballiaferssocials.gencat.cat/ca/ambits_tematicos/infancia_i_adolescencia/dades-del-sistema-de-proteccio-a-la-infancia-de-catalunya/?ga=2.163050108.1150898576.1504245238.1876684697.1504073124.
- DGAIA (Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència). (2019) Els infants i joves emigrats sols acollits a Catalunya. Barcelona: Departament de Treball i Afers Socials, https://treballiaferssocials.gencat.cat/web/.content/03ambits_tematicos/07infanciaiadolescencia/Estrategia_acollida/avancament_estudi.pdf.
- Departament de Drets Socials. (2021). Infants i joves migrats sols. https://dretssocials.gencat.cat/ca/ambits_tematicos/infancia_i_adolescencia/estrategiacatalanaacolllida/dades/
- Departament de Drets Socials. (2022). Servei de residència o pisos per a joves vinculats a programes d'inserció laboral. https://dretssocials.gencat.cat/ca/ambits_tematicos/serveis_socials/servei_socials_especialitzats/infancia_adolescencia_i_jovenut/servei_de_residencia_o_pisos_per_a_joves_vinculats_a_programes/
- Espanya, Ley 26/2015 de 28 de julio, de modificación del sistema de protección a la infancia y a la adolescencia. «BOE» núm. 180, de 29/07/2015. BOE.es - BOE-A-2015-8470 Ley 26/2015, de 28 de julio, de modificación del sistema de protección a la infancia y a la adolescencia.
- Espanya, Real Decreto 903/2021, de 19 de octubre, por el que se modifica el Reglamento de la Ley Orgánica 4/2000, sobre derechos y libertades de los extranjeros en España y su integración social, tras su reforma por Ley Orgánica 2/2009, aprobado por el Real Decreto. «BOE» núm. 251, de 20 de octubre de 2021. https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2021-17048
- European Union Agency For Fundamental Rights (2019) Children in migration 2019. *European Union Agency For Fundamental Rights. Anual Review* (2019) (en línia) https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-children-in-migration_en.pdf
- Eurostat. (s.f). Estimated average age of young people leaving the parental household. https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?query=BOOKMARK_DS-344495_QID_F54551_UID_-3F171EB0&layout=SEX,L,X,0;GEO,L,Y,0;UNIT,L,Z,0;-TIME,C,Z,1;INDICATORS,C,Z,2;&zSelection=DS-344495TIME,2020;DS-344495INDICATORS,OBS_FLAG;DS-344495UNIT,AV-G;&rankName1=UN
- FEPA. (2020). Jóvenes en procesos de emancipación: análisis de resultados. <https://www.fepa18.org/wp-content/uploads/2021/11/Encuesta-FEPA-2020-FEPA.pdf>
- Fiscalía General del Estado, Memoria de la Fiscalía General del Estado (2019). Madrid: Fiscalía General del Estado, 2016-2020. <https://www.fiscal.es/documentaci%C3%B3n>
- Fitó, A. (2020) La clau pot ser un nom. Detecció d'evidències de discriminació en l'accés la mercat de lloguer d'habitatge a Barcelona". *Broll- Ajundament de Barcelona* (en línia) https://ajuntament.barcelona.cat/dretsidiversitat/sites/default/files/LA_CLAU_POT_SER_UN_NOM.pdf
- Gimeno, C. (2013). Trabajo social y control migratorio. Tensiones en los sistemas de protección de menores. *Portularia*, vol. 13 (2) p. 15-24.
- Instituto Nacional de Estadística (INE) (2021) Tasas de paro por distintos grupos de edad, sexo y comunidad autónoma. [Tasas de paro por distintos grupos de edad, sexo y comunidad autónoma\(4247\) \(ine.es\)](#)
- López, G. (2018). La construcción de la identidad. Menores extranjeros no acompañados, en protección. *RES, Revista de Educación Social*, vol. 27 p. 71-92.
- Migration Data Portal (2021). Niños y jóvenes migrantes. [Niños y jóvenes migrantes | Portal de Datos sobre Migración \(migration-dataportal.org\)](#)
- Save the children, (2020) Beyond the reach: State of play of refugee and migrant children's rights in Europe, *Save the Children* (en línia) <https://resourcecentre.savethechildren.net/library/protection-beyond-reach-state-play-refugee-and-migrant-childrens-rights-europe>
- UNICEF (2020) Más allá de la supervivencia. *UNICEF* (en línia) https://www.unicef.es/sites/unicef.es/files/comunicacion/mas_allya_de_la_supervivencia.pdf
- Xarxa d'Atenció a Persones Sense Llar (XAPSL) (2019). El sensellarisme a Barcelona. Evolució i joves en situació de sensellarisme. *Ajuntament de Barcelona*, (en línia) http://www.bcn.cat/barcelonainclusiva/ca/2019/11/Diagnosi_sensellarisme_2019_WEB.pdf



Fàbregas, A. (2020). Un dels pisos ocupats a Tarragona que es va cremar, deixant als nois sense documents, ni diners, ni altres pertinències molt importants per ells

2

Dret a l'habitatge
Barreres i vulneracions
per a joves migrants
extutelats i sols

Dret a l'habitatge

Barreres i vulneracions per a joves migrants extutelats i sols

Autoria:

Guillem Domingo Utset, Observatori DESC

Contacte: habitatge@observatoridesc.org

Alfredo Palomera Zaidel, Observatori DESC

Contacte: assessorament.odesc@gmail.com

Resum

Aquest capítol aborda de forma panoràmica però detallada les dificultats principals a les quals s'enfronten els joves migrants extutelats i sols per accedir a un habitatge digne i adequat a Catalunya.

A la primera part, anant dels aspectes globals als concrets, s'hi fa una diagnosi que comença assenyalant la dificultat que pateix la població en general per accedir a una llar, tot seguit s'hi identifiquen els factors del mercat que exclouen del lloguer els joves migrants extutelats i sols (segregació residencial, racisme immobiliari i preus impossibles) i s'hi analitza el dèbil sistema de protecció de les polítiques públiques d'habitatge a casa nostra per a la majoria, però també —i amb barreres específiques— per als joves migrants extutelats i sols. La diagnosi acaba fent una recapitulació de les vulneracions freqüents del dret a l'habitatge que pateixen els joves migrants, tant si són extutelats com si no.

A la segona part s'hi plantegen dues conclusions i s'hi enumeren les recomanacions clau per abordar aquesta greu situació a través de tres propostes concretes, revulsives i de mínims, de cara a la incidència. A més, s'hi identifica un repositori d'eines per defensar el dret a l'habitatge i per reforçar els processos d'organització i mobilització de les persones protagonistes i de les iniciatives socials que els donen suport.

Diagnosi: Dificultats principals i barreres d'accés a l'habitatge

En l'accés a una llar

Les dificultats per accedir o per mantenir un habitatge digne constitueixen uns dels principals vectors de desigualtat actuals, ja que el nostre sistema immobiliari no garanteix la protecció d'aquest dret. L'accés a un pis o a una casa vehiculat pel mercat i el model d'habitatge social català caracteritzat per la seva escassetat² i orientat a fer front a l'exclusió que provoca el mercat³, configuren aquestes dificultats (Trilla i Bosch, 2018).

La vulneració d'aquest dret produeix una cadena de vulneracions d'unes altres facultats, ja que aquestes no es poden segmentar, i l'accés a l'habitatge és la porta a uns altres drets fonamentals. **No disposar de cap lloc per poder-hi viure implica una precarització que afecta l'accés al treball, a l'educació i a uns altres drets civils i polítics, però, sobretot, impedeix construir un projecte de vida digna.** Aquestes vulneracions impacten de forma específica en les persones amb menys recursos: joves, emigrades i dones. La precarietat, el racisme o la discriminació de gènere impliquen dificultats afegides per accedir a l'habitatge, un accés inadequat (infrahabi-

tatge) o una manca d'accés (sensellarisme). Les barreres que impedeixen l'emancipació de els joves i les condicions en què ho fan (tan sols 18 de cada 100 viuen emancipades)⁴, vinculades a unes xifres d'atur més elevades, ingressos baixos i una manca de polítiques immobiliàries específiques, constitueixen un clar exemple de la desprotecció sistèmica del dret a l'habitatge en el cas de els joves (Observatori DESC i CNJC, 2020).

Aquesta realitat afecta de manera específica moltes de les joves emigrades extutelades o soles que arriben i que (mal)viuen a Catalunya. Una situació quotidiana de vulneració de drets que cal denunciar i combatre.

En el mercat privat

Segregació social

L'exigència i l'expectativa de màxim benefici i rendibilitat per part del mercat immobiliari aboca els col·lectius vulnerabilitzats a patir una segregació residencial en funció dels ingressos. Sedimentada en la història de la ciutat, aquesta segregació provoca que les més pobres acabin en les zones urbanes més depauperades, amb la qual cosa su-

2 Per manca d'inversió o perquè s'ha permès que es perdessin. Els estudis indiquen que si el parc d'habitatge protegit construït a Espanya hagués estat de qualificació permanent, avui disposaríem de 7 milions d'habitatges protegits (Trilla i Bosch, 2018).

3 A Espanya només pot accedir a l'habitatge social la població exclosa del mercat, hi ha un llindar d'ingressos. Aquest model, conegut com a *targeted*, es contraposa al model universalista, que no requereix un llindar d'ingressos, la qual cosa garanteix, doncs, aquest dret (Trilla i Bosch, 2018).

4 És la taxa d'emancipació de els joves entre 16 i 29 anys més baixa del segle a Catalunya, tan sols del 18% el primer trimestre de 2021, comparat amb el 33,1% que s'havia assolit el segon trimestre de 2007 (Observatori Català de la Joventut, 2021).

porten els efectes de la desinversió pública i els prejudicis vinculats a les àrees urbanes que pateixen segregació social. S'ha oblidat que el dret als serveis de la ciutat i a l'accés a un habitatge digne, adequat i assequible, així com als béns comuns i als serveis urbans, han d'estar garantits independentment dels ingressos d'una llar.

Resseguint la trajectòria habitacional històrica i actual de les persones emigrades econòmiques, veiem el rastre i el rostre de la segregació urbana, que s'origina en accedir a un habitatge. En constitueixen un exemple els barris perifèrics de les ciutats metropolitanes catalanes, territoris on, durant les dècades de 1960 i 1970, arribaven milers de persones provinents de les àrees més deprimides de l'Estat que migraven cap a les aglomeracions urbanoindustrials. Des de la dècada de 1990 fins al 2008 noves onades migratòries globals portaren milers de persones al Principat, que es van instal·lar, per efecte de la segregació, en aquests mateixos barris amb habitatges mal conservats (Bayona et al., 2015). És en aquests mateixos barris, juntament amb els centres urbans amb mercat immobiliari informal (infrahabitatge i sobreocupació), on els joves migrats, alguns dels quals són extutelats per efecte de la segregació socioresidencial, tendiran a cercar un lloc per poder-hi viure.

Discriminació i racisme immobiliari

Les eleccions forçades s'expliquen per la discriminació per part de propietaris i agents immobiliaris. És, de fet, una pràctica normalitzada per quasi el 90% d'aquestes persones (Fitó, 2021). En l'accés al lloguer es produeix en requerir documentació excessiva, una gran quantitat de garanties o imposant clàusules i preus abusius. Per negar l'accés a l'habitatge s'enganya sobre la disponibilitat que té, i si s'ofereix és perquè està en males condicions. Durant el contracte això es tradueix

en abusos immobiliaris i en la manca d'informació sobre les característiques o les mancances del lloc. Això porta a recórrer a les xarxes de suport, al sotsarrendament o a l'infrahabitatge.

Hi ha nombroses evidències de racisme immobiliari, és a dir, de tracte desigual envers persones o grups segons les seves característiques o condicions, i això es veu reforçat per processos sistèmics que afavoreixen alguns grups en detriment d'uns altres. Estudis recents sobre Barcelona evidencien que la discriminació opera en la resposta a la demanda de llogar un habitatge a través de les directrius de qui l'ofereix. És a dir, persones racialitzades o amb un nom estranger sol·liciten visitar un pis, però no obtenen resposta, en reben menys o són descartades de la possibilitat de veure'l perquè la propietat demana que s'exclouin certs perfils per llogar-lo, i els agents immobiliaris accepten actuar així (Fitó, 2021).

Així, els «noms —o el color de la pell o l'accent— poden ser la clau» per accedir o no a un habitatge, i la «discriminació a la carta» és una realitat al mercat immobiliari (Fitó, 2021, p. 24-28). Les persones emigrades o llegides com a emigrades econòmiques, com és el cas de els joves extutelades provinents del sud global, són susceptibles de patir aquesta discriminació.

Esforz mitjà d'accés als preus del lloguer i zones de mercat tensades

A més de la discriminació, llogar a les ciutats, llocs on hi ha més demanda, dobla el dany: la inseguretat del lloguer i competir amb qui té més ingressos. Si, tal com l'ONU (2019) recomana, es considera que un lloguer assequible no supera el 30% dels ingressos i aquest percentatge s'aplica al salari mínim interprofessional (SMI), de 950 €

(Ley 24/2015, 2015)⁵, el lloguer hauria de ser de 285 €/mes. Si s'aplica al llinar legal de l'exclusió residencial definit a la Llei 24/2015 segons l'IRSC actual, com a màxim podria pujar fins als 569,12 €/mes en el cas d'una persona que visqui a Barcelona; 586,72 € si conviuen dues persones, i 611,95 € si la unitat familiar està formada per tres membres (Agència d'Habitatge, 2021)⁶.

En comparar-ho amb la mitjana catalana del lloguer segons les dades de l'Agència d'Habitatge (2021) per àmbit geogràfic, veiem que aquesta és de 721 € (gener-setembre), i que en cap província es pot igualar el preu mitjà de lloguer al 30% d'un salari mínim. Una oferta d'habitatges que des del 2015 ha experimentat una pujada en el preu del lloguer de més del 35%. Quan parlem de joves extutelats ens referim a aquells que l'únic ajut que perceben és de 663,98 € fins als 21 anys (ASTJET, 2021). Haurien, doncs, de fer un esforç d'un 110% per poder gaudir d'un sostre.

Evolució del preu de lloguer contrastat amb els llindars d'esforç financer del 30% dels ingressos per a llars en exclusió residencial o que perceben un SMI. Elaboració pròpia.

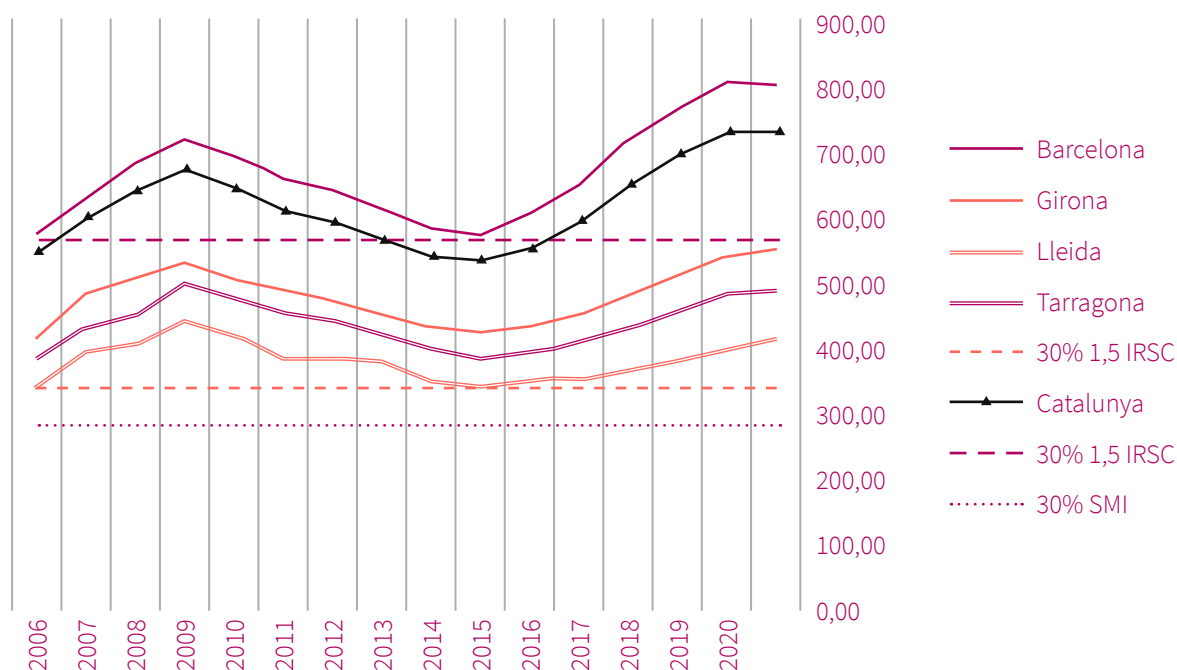


Figura 2

Font: registre de fiances del lloguer de l'INCASÒL (Generalitat de Catalunya. Agència d'Habitatge, 2021).

5 S'ha escollit l'SMI de 2020 perquè es disposa encara de mitjanes anuals dels preus dels lloguers de l'any 2021, amb els quals es pot comparar la referència salarial de 2021.

6 Els topalls d'ingressos estan ponderats segons les zones geogràfiques i els membres de la llar.

Una oferta d'habitatges que des del 2015 ha experimentat una pujada en el preu del lloguer de més del 35%.

Només compartint pis podrien assumir un lloguer del 30% dels seus ingressos. Així, quatre joves extutelats que disposin de l'esmentada ajuda com a únic ingrés haurien de pagar un màxim de 199,19 € cadascun segons l'ONU (2019), i els quedarien 464,79 € mensuals a cadascun per viure, quantitat que els situa en la pobresa. A Barcelona, segons les dades per barris de l'Agència d'Habitatge (2021), l'import mitjà de lloguer de gener a juny de 2021 ha estat de 905,39 €. Per tant, només podrien llogar en quatre barris amb preus de menys de 800 euros (Nou Barris, Sant Andreu, Horta-Guinardó i Sants-Montjuïc), si no són descartats pel racisme immobiliari.

Tanmateix, l'exemple parteix de la renda mitjana mensual dels contractes de lloguer «oficials» segons les dades de l'INCASOL, però els imports reals poden ser superiors i en especial els oferts als portals immobiliaris (Agència d'Habitatge, 2021). Segons l'Observatori Metropolità de l'Habitatge - OHB (2019), a Barcelona l'any 2019 la demanda de lloguer per sota dels 1.000 €/mes era del 74%, mentre que l'oferta per sota d'aquest preu era només del 32%. El 2020, l'oferta per sota dels 1.000 €/mes era d'un 46% al desembre, però també la demanda. L'any es va tancar en un 83,5% (OHB, 2020).

Aquest desajust en l'esforç per pagar un habitatge pot ser més gran quan no es projecta sobre la mitjana dels preus dels lloguers signats, sinó dels habitatges que s'ofereixen, de manera que accedir-hi a través del mercat és pràcticament impossible per part de joves migrants extutelats.

En el parc públic

Recursos d'habitatge assequible

Les dificultats que pateixen els joves migrants extutelats per accedir a un sostre es poden detectar si analitzem els recursos d'habitatge assequible existents.

Habitatge de protecció oficial

Aquest recurs⁷ pot ser d'iniciativa pública, privada o social, compta amb un preu regulat i s'hi accedeix a través del Registre de Sol·licitants d'Habitatge de Protecció Oficial (HPO). Si és de venda es pot desqualificar al cap d'uns quants anys i perd la regulació, amb la qual cosa es pot transmetre dins el mercat privat a preu lliure, perquè no és, doncs, un recurs permanent. **Els habitatges amb protecció vigent (128.444) representaven l'any 2019 el 3% del parc total de Catalunya (Ministeri de Foment, 2019); els de promoció pública (42.302), l'1,1%, i els de lloguer de tot tipus de promotors (26.953), el 0,7% (Agència d'Habitatge, n. a.).** Les dades sobre HPO amb qualificació vigent (108.436 unitats construïdes del 1993 al 2020) no serveixen per dimensionar els recursos existents, ja que no tots estan disponibles, sigui perquè estan habitats o perquè poden perdre la regulació del preu en vendre's (n. a.). És poc probable que cap jove migrant extutelat pugui accedir als de compra, i els de lloguer públic tenen certa rotació, però és escassa, motius pels quals els recursos reals serien els habitatges de lloguer

⁷ L'any 2020 es van iniciar 1.943 habitatges de protecció oficial, que representen un 17,1% del total d'habitatges iniciats a Catalunya, el 53% dels quals està promogut per administracions i entitats sense ànim de lucre (un 23 i un 30%, respectivament), i la resta, per entitats privades (un 47%). Càlcul d'elaboració pròpia basat en les dades de construcció d'habitatges amb protecció oficial i d'habitatges iniciats i acabats a Catalunya de l'Agència d'Habitatge (2021).

de protecció oficial, dels quals l'any 2019 la Generalitat disposava de 16.668, i els ens locals, de 15.615 (Departament de Drets Socials, 2021).

A més, a finals de 2020 hi havia 141.070 unitats de convivència inscrites al Registre, però una part important de la població que compleix els requisits necessaris per poder-hi accedir no s'hi inscriu, perquè les possibilitats són baixes. Per tant, els recursos d'habitatge protegit són clarament insuficients (Departament de Territori i Sostenibilitat, 2021).

Habitatges d'inserció, d'emergència i dotacionals

El primer tipus d'habitatge es destina a persones amb dificultats d'inserció; el segon, a donar resposta a l'emergència d'habitatge o exclusió residencial, i el tercer és de protecció oficial pública, amb la qual cosa és entès com un equipament d'allotjament destinat a les necessitats temporals de col·lectius específics, com ara el jovent, la gent gran, les dones víctimes de violència de

gènere, les persones immigrades, les sense llar, etc., però no es disposa de xifres sobre la quantitat existent. D'altra banda, hi ha diferents programes que faciliten pisos d'aquests tipus:

→ **La Xarxa de Mediació per al Lloguer Social:** borses locals que fan de mitjanceres entre les persones propietàries d'habitatges buits i possibles llogateres que compleixin els requisits d'accés.

→ **La Xarxa d'habitatges d'inclusió social:** hi viuen «temporalment» persones que reben suport en un procés de recuperació de l'autonomia personal i social.

→ **El Fons d'habitatge de lloguer destinat a polítics socials:** format per habitatges públics, de les borses municipals de lloguer, d'inclusió o cedit per grans tenidors i que van destinats a donar resposta a l'emergència de llars. Han de ser adjudicats per l'Administració pública.

A la vista dels minsos recursos d'habitatge de

Tipus d'habitatges de lloguer social	Nombre d'habitatges
Parc públic gestionat per l'Agència d'Habitatge de Catalunya	16.668
Habitatges de lloguer social d'ajuntaments i d'empreses públiques locals	15.615
Xarxa de Mediació per al Lloguer Social	8.424
Habitatges cedits, administrats per l'Agència d'Habitatge de Catalunya	3.772
Xarxa d'habitatges d'inclusió social	2.490
Total d'habitatges de lloguer social	46.969
Percentatge respecte al total del parc d'habitatges principals	1,5%
Total d'habitatges principals	3.107.241

Figura 3

Font: registre de fiances del lloguer de l'INCASÒL (Generalitat de Catalunya. Agència d'Habitatge, 2021).

lloguer social o assequible de què disposa Catalunya, a la qual cosa cal sumar el racisme estructural, és evident que els recursos públics oferts pel sistema d'habitatge no són accessibles per als joves migrats, extutelats o sols.

Els ajuts i els habitatges específics per a joves migrats extutelats

Quan un menor d'edat migra a Catalunya i entra en contacte amb l'Administració, tant si ho fa a través d'una intervenció de serveis socials, perquè s'hi dirigeix o bé perquè és identificat per la policia, aquest passa a disposició dels serveis competents de protecció de menors. El Ministeri Fiscal resol llavors si la Delegació o la Subdelegació del Govern del territori en què es troba ha d'iniciar un procediment de repatriació o si s'opta per la seva tutela administrativa.

Per tant, si els joves no entren en contacte amb les institucions no tindran cap tipus de cobertura pública mentre siguin menors, ni tampoc quan assoleixin la majoria d'edat. Si existeix tutela tindran cobertura habitacional mentre aquesta duri, però les mesures de protecció de la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA) s'extingeixen quan la noia o el noi compleix 18 anys (ASJTET, 2020). Llavors, la meitat dels joves comencen una vida autònoma, plena d'obstacles i de discriminacions. L'altra meitat es divideix entre els qui retornen amb la família i els qui continuen en el circuit assistencial dels serveis socials. Aquests últims tenen més probabilitats de sortir de la DGAIA expulsats i poden acabar en situació de sensellarisme.

La DGAIA disposa del Servei de pis assistit per a joves majors d'edat i de la prestació a joves extutelats amb Pla Individual de Treball (PIT). Els

pisos assistits són habitatges destinats a joves que tenen entre 18 i 21 anys, que no disposen de recursos propis ni familiars i que, en arribar a la majoria d'edat, surten de les institucions on han estat acollits. Disposen d'un educador o d'una educadora social per pis —o de dos si hi ha joves que pateixen problemes de salut mental o de diversitat funcional— que fan un acompanyament educatiu, i d'una mitjana de quatre persones per habitatge, pel qual no s'aporta cap pagament o en tot cas un lloguer simbòlic variable (ASJTET, 2020)⁸. **A Catalunya, el 2020 hi havia 124 pisos en funcionament, amb 435 places gestionades per diferents entitats que oferien atenció a 637 joves, junt amb 1.781 sol·licituds de prestació IRSC, per les quals van cobrar ajudes mensuals de 663,98 € durant tres anys (dels 18 als 21), amb una mitjana de 954 joves que cobraven la prestació mensualment (DGAIA, 2020).**

Tots aquests subsidis són extremament minsos i breus, ja que **a partir dels 21 anys no hi ha cap habitatge ni prestació per sostenir-se, exceptuant l'ampliació fins als 23 anys —legalitzada l'any 2019— si se segueix el programa d'inserció corresponent i no es disposa d'altres ingressos d'activitat laboral iguals o superiors a 995,97 €** (Taula d'entitats del Tercer Sector Social de Catalunya, 2019). A més, si el jove ha estat tutelat al llarg de menys d'un any, només percep l'ajuda durant 12 mesos (DGAIA, 2020, p. 35).

Cal tenir en compte que tant les dades dels habitatges com les de les ajudes no distingeixen entre joves extutelats migrats dels nascuts a Catalunya. Alguns recursos, com ara l'atenció d'acollida i urgència a menors, són específics per a joves migrats; d'altres, com ara les places en habitatges i residències, són per a la població jove extutelada

⁸ No s'han pogut localitzar dades publicades, però les entrevistes realitzades amb professionals que treballen amb joves extutelats permeten afirmar que es tracta de quantitats adaptades als recursos de què disposen.

en general⁹. Tampoc hi ha dades sobre quantes joves han deixat els pisos assistits (als 21 anys cal deixar-los i als 23 se n'extingeix la prestació corresponent), per tant, en no existir altres recursos públics i ésser excloses del mercat si no disposen d'ingressos, s'enfronten a un abisme habitacional. Segons l'informe mensual de la DGAIA (2021), a l'octubre del 2021 hi havia 1.513 menors emigrats no acompanyats a Catalunya, de les quals un 89,5% tenien entre 16 i 17 anys, joves que,

d'aquí a poc temps i en cas d'estar sota tutela, necessitaran un possible suport habitacional com a extutelades. Tot i que no es poden fer correlacions directes, ja que els processos migratoris són complexos i no totes els joves es quedaran al nostre territori, les places dels pisos actuals són insuficients, i més encara tenint en compte que els joves que no entren en tutela queden totalment excloses de qualsevol dels recursos esmentats.

Habitatges i allotjaments oferts per la DGAIA a través de fons propis i d'entitats socials privades a joves tutelats i extutelats en el programa d'assistència l'any 2020. Elaboració pròpia.

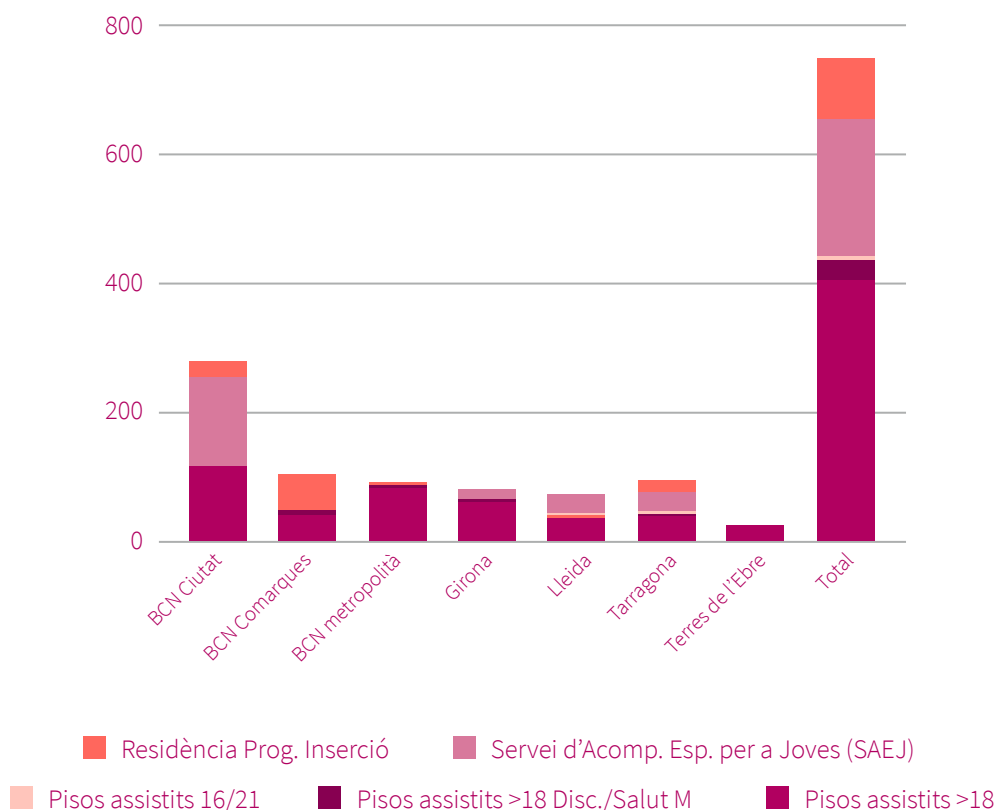


Figura 4
Font: ASTJET, 2020.

⁹ Sí que s'han localitzat dades de l'octubre de 2021 sobre menors migrats tutelats en acolliments residencials d'urgència: 746 en servei de primera acollida i atenció integral (centres d'acolliment temporal) i 225 en servei de protecció d'emergència (espais d'acollida d'urgència) (DGAIA, 2021).

Evolució 2018-2020 de places en habitatges i allotjaments oferts al Servei d'Acompanyament Especialitzat a Joves Tutelats i Extutelats. *Elaboració pròpia.*

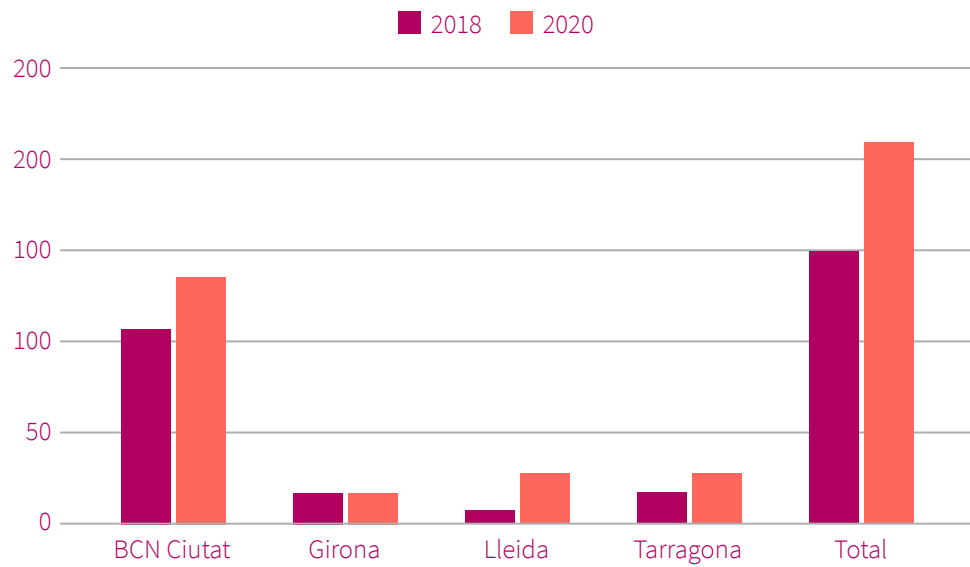


Figura 5

Font: ASTJET, 2020.

Fàbregas, A. (2020). Un edifici de l'extraradi de Tarragona on hi ha una gran comunitat migrant i on alguns dels pisos estan ocupats



Vulneracions freqüents del dret a l'habitatge que afecten als joves migrants extutelats

Per aprofundir en aquesta qüestió es comentaran les vulneracions més freqüents que afecten els joves migrants extutelats entorn de l'accés i del manteniment de l'habitatge, tant en el mercat privat com en el sistema públic¹⁰.

Traves i barreres per accedir a l'habitatge del mercat privat

A Barcelona, per cada deu sol·licituds enviades per una parella amb noms àrabs s'obtidrà dues respostes menys que en el cas d'una que porti noms catalans i/o espanyols. La discriminació serà més gran en els habitatges més barats (Fitó, 2021).

En aquest sentit, **l'actuació dels agents immobiliaris és clau, ja que tendeixen a excloure persones provinents de països empobrits i a fer excepcions a persones emigrades amb perfils laborals de solvència econòmica i reconeixement.** De fet, un 28% reconeix que el cribratge per perfil ètnic és habitual i que accepten o que faciliten la discriminació demanada per la propietat en un 86% dels casos (Fitó, 2021). Així, un jove migrant d'un país empobrit i amb ingressos baixos serà doblement discriminat.

Tanmateix, aquestes pràctiques són molt difícils de demostrar, ja que no s'apliquen explícitament, sinó a través de la documentació identificativa si arriben visites amb perfils no filtrats anteriorment. Tot seguit s'enumeren uns altres tipus de discriminació relacionades amb els tràmits per signar un contracte de lloguer o quan aquest avança.

També cal conèixer i combatre abusos com ara l'assetjament immobiliari¹¹ o els desnonaments extrajudicials¹². Tots dos són il·legals i busquen forçar l'abandonament precipitat de l'habitatge per poder llogar-lo a preus superiors o vendre'l alliberat d'un contracte de lloguer. S'acostumen a practicar sobre persones vulnerabilitzades, per tant, pot afectar el col·lectiu de joves migrants extutelats.

Davant la discriminació s'intenta accedir a un sostre a través de mercats secundaris, amb la qual cosa s'aconsegueix en pitjors condicions i menys garanties. És el cas del relloguer, així com de les condicions d'ús restringides o de les males condicions d'habitabilitat, problemes presents també en cas que el contracte sigui legal però el pis estigui sobreocupat. Després de

10 La informació aportada en aquest apartat ha estat complementada a través d'una consulta amb un educador que treballa en un centre de noies menors, amb experiència professional amb joves emigrades tutelades (comunicació personal, 2 de novembre de 2021).

11 Acció que busca pertorbar l'ús de l'habitatge a una llogatera creant-li un entorn hostil per forçar-la a abandonar-lo (Observatori DESC, 2021).

12 Actuacions d'empreses de desocupació d'habitatges dedicades a desallotjar-ne els habitants a petició del propietari o la propietària, obviant els processos judicials existents i que garanteixen una actuació dins d'un marc de drets (Observatori DESC i IACTA, 2019).

Formes de discriminació més habituals en signar un contracte o en viure de lloguer. *Elaboració pròpia.*

Garanties addicionals	La darrera reforma de la Llei d'arrendaments urbans (LAU) ha limitat les fiances a un mes (obligatòries) i les garanties addicionals es limiten per propietaris persones jurídiques a dues mensualitats de renda. Les persones amb ingressos baixos no les podran costejar, però pels propietaris persones físiques, les exigències extres com ara els avals o la demostració de solvència, etc. no s'han regulat.
Despeses de gestió immobiliària	Van a càrrec de la persona arrendadora si és persona jurídica, però si és persona física no està regulat i poden constituir una barrera.
Contractes abusius	Menor capacitat de negociació deguda a la discriminació, que pot derivar en contractes amb clàusules abusives que poden ser nul·les, però que perduren com a abusos mentre dura el lloguer.
Contractes menys garantistes	Els sotsarrendaments o <i>relloguers</i> , contractes d'habitació o lloguer parcial, de temporada o verbals, impliquen menys garanties i drets, i per tant faciliten els abusos. Passa el mateix si es pacta que es regulin pel codi civil en comptes de fer-ho per la LAU, ja que acostumen a vincular-se als acords de les parts. El contracte verbal és un exemple recurrent d'abusos, per la manca de formalització.
Permís de residència	Entre la documentació requerida per signar un contracte s'exigeixen permisos de residència; reclamació discriminatòria, ja que la identificació es pot fer amb el passaport i possiblement no es demana a persones migrats però amb recursos o a persones no racialitzades.
Abusos en l'habitatge dels joves	6 de cada 10 joves declaren haver patit algun abús, com ara preus massa elevats (17,8%), no realització d'obres de millora o no retorn de quanties avançades (17,3%), l'exigència de fiances i/o de garanties addicionals abusives (14,9%), l'apujada de preu en la pròrroga o la manca de renovació per especular (11,7%) (Observatori DESC i CNJC, 2020).

Figura 6

milers de desnonaments i amb els consegüents habitatges buits, han crescut de forma important les ocupacions, enteses com un habitatge insegur i precari. Un dels únics estudis existents situa les ocupacions en 87.500 en tot l'Estat, la qual cosa representa un 0,3% del parc total (Institut Cerdà, 2017). També és el cas de l'infrahabitatge, llocs on viuen moltes persones amb baixos recursos (locals, naus industrials, barraques, etc.). Una realitat invisible però que augmenta a Catalunya des de

la crisi de l'any 2008, agreujada per la pandèmia i amb pics mediàtics vinculats a persones que hi han mort a causa de les males condicions que hi pateixen, com és el cas de l'incendi de la nau del Gorg a Badalona (Soteras, 2020). Cal mencionar també els assentaments precaris urbans, molt presents a Barcelona i en altres grans ciutats. Segons el darrer informe publicat per la Generalitat de Catalunya (2016), unes 48.454 persones vivien mal allotjades a Catalunya¹³.

13 D'aquestes, 5.433 persones vivien al carrer o en refugi de baixa exigència, i 7.682, en habitatges inadequats, allotjaments sense subministraments bàsics o sobreocupats (Generalitat de Catalunya. Agència de l'Habitatge, 2016).

Aquesta realitat afecta molts joves migrats tutelats i resta invisibilitzada. En trobem un de tants exemples en la situació de nou joves migrats que viuen en una nau industrial abandonada de Terrassa, tal com relata *La Directa* (2020), i que compten amb el suport d'una organització solidària local anomenada Terrassa sense Murs.

Traves i barreres per accedir a l'habitatge públic

A més del racisme institucional i de la discriminació en l'accés a l'habitatge vinculats a una aplicació arbitrària del marc legal i a les polítiques per part d'alguns professionals, la pròpia normativa pot contenir elements d'exclusió de l'accés als recursos públics.

Habitatge de protecció oficial

Obstacles identificats en els requisits normatius del Decret 106/2009 (Secretaria d'Habitatge, 2010):

- Cal ser major d'edat o estar emancipat, per tant, els joves menors d'edat no tutelats en queden exclosos.
- Cal acreditar la residència en un municipi de Catalunya mitjançant l'empadronament. Disposar del padró serà, doncs, un aspecte clau.
- Cal complir el límit legal d'ingressos màxims i mínims i acreditar-los, excloent-ne qui tingui ingressos informals.
- Cal aportar còpia de la documentació que acredita l'autorització a residir, DNI o NIE per inscriure's al registre.
- Les condicions particulars de les promocions on cada persona inscrita opta a una adjudicació també poden ser excloents:
 - L'adjudicació en promocions privades haurà de fer-se entre persones inscrites al Registre, però amb **procediments lliures**, per tant, es poden donar situacions de discriminació.
- Les adjudicacions en promocions públiques i privades contenen **condicions excloents «extranormatives»**. A continuació en podem veure uns quants exemples.

Exemples de requisits d'exclusió extranormativa en promocions d'habitatges de protecció oficial. *Elaboració pròpia.*

Exemples d'exclusió	Típus d'exclusió	Detall dels requisits d'exclusió
<p>Promoció pública d'habitatges de lloguer a Barcelona (ConSORCI de l'Habitatge de Barcelona. <i>Bases específiques per l'adjudicació de 60 habitatges amb protecció oficial en règim de lloguer ubicats a la promoció «Marina del prat vermell S10 P24» al carrer Cal Cisó, 47-49 i al carrer de Pontils, 10</i>)</p>	<p>Antiguitat de padró i mínims d'ingressos.</p>	<p>«Caldrà acreditar la residència continuada mitjançant l'empadronament en el municipi de Barcelona en el darrer any a comptar des del 7 d'octubre de 2021.»</p> <p>«Els ingressos anuals de la unitat de convivència, corresponents al darrer període de presentació de l'IRPF vençut, s'han de trobar entre el 2 IRSC i el 5 IRSC.»</p> <p>«Caldrà acreditar uns ingressos familiars mínims actuals, en els quals el pagament de les rendes de lloguer més les despeses comunitàries no siguin superiors al 30% dels seus ingressos.»</p>
<p>Habitatges públics per a persones socialment i econòmicament vulnerables a Barcelona (ConSORCI de l'Habitatge de Barcelona. <i>Bases específiques per a l'adjudicació de 97 habitatges amb protecció oficial en règim general de lloguer social, 46 habitatges ubicats a la promoció de Cal Cisó 47 i 49 i al carrer Portils, 10 i 51 habitatges a la promoció Lluís Borrassà, 23</i>)</p>	<p>Antiguitat de padró i mínims d'ingressos.</p>	<p>«Acreditar, mitjançant el padró municipal, la residència i l'empadronament continuat a Barcelona durant l'any immediatament anterior al 12 de novembre de 2021.»</p> <p>«Caldrà acreditar uns ingressos mínims actuals equivalents al 0,4 IRSC (4.249,46 € —1 membre— i 4.721,62€ —4 membres o més—).»</p>
<p>Habitatge protegit de lloguer privat, propietat de “la Caixa” al municipi de Terrassa (2021). <i>Reglament d'adjudicació per ordre de presentació de sol·licituds.</i></p>	<p>Nacionalitat i permís de residència de llarga durada (contradiuen la normativa i constitueixen discriminació per poder accedir a l'habitatge). Mínim d'ingressos.</p>	<p>«El sol·licitant haurà de complir amb totes les condicions següents: [...] II. Ser de nacionalitat espanyola, o bé tenir permís de residència permanent o de llarga durada concedit per l'Estat Espanyol.»</p> <p>«La unitat de convivència haurà d'acreditar en el moment de l'adjudicació uns ingressos mínims que no suposin un esforç superior al 35% de l'import de la renda (despeses incloses).»</p>

Figura 6

Bases reguladores de les promocions d'habitatge de protecció oficial.

Habitatge d'emergència o de lloguer social

Les adjudicacions directes d'habitatges d'emergència s'han de fer a proposta de les meses de valoració d'emergències econòmiques i socials. Les situacions que poden cobrir, recollides al Decret 75/2014, són les següents (Secretaria d'Habitatge i Millora Urbana, 2015):

- Risc imminent de pèrdua de l'habitatge o risc d'exclusió residencial.
- Persones sense llar.
- Violència masclista.
- Assetjament immobiliari.
- Discapacitats sobrevingudes.
- Canvis d'habitatge de parc públic per necessitats econòmiques i socials.
- Casos derivats d'entitats de la Xarxa d'habitatges d'inserció social o demandes d'administracions locals.

Totes les persones que compleixin els requisits poden sol·licitar un habitatge a les meses¹⁴ (alguns municipis en tenen de pròpies¹⁵). Un total de 2.422 persones eren a la llista d'espera l'any 2021, enfront de 1.339 el 2019, això demostra l'increment d'aquesta necessitat i el desbordament en la resposta a situacions a les quals poden enfrontar-se joves migrants extutelats (Síndic de Greuges, 2019).

Requisits excloents en els reglaments de les diferents meses (Agència d'Habitatge, 2019):

- **Nacionalitat espanyola o europea, o permís de residència:** previst pel Reglament de la Mesa d'Emergències de Catalunya, vigent a la majoria de municipis.
- **Antiguitat de padró:** exclou els joves migrants que fa menys temps que han arribat a Catalunya o que canvien de població per cercar recursos (alguns municipis com ara Barcelona han modificat aquest requisit).
- **Data de llançament:** el Reglament de la Mesa Catalana demana aportar «document acreditatiu de la data de llançament» per als procediments de desnonament per impagament de lloguer, per extinció del termini legal o contractual o judici verbal per precari (ocupacions). Se n'exclouen les persones que necessiten un recurs habitacional però que no tenen cap procediment judicial obert.
- **Títol habilitant:** exclusió de les persones que viuen en habitatges ocupats, com és habitual entre força joves migrants extutelats. És el cas de Cornellà de Llobregat (art. 38.1.a).
- **Convivència veïnal i pla de treball:** s'exigeix un informe social que influeix en el resultat de la resolució i que va condicionat a la bona conducta, amb la qual cosa pot resultar limitador o arbitrari. Per a les persones derivades d'entitats de la xarxa d'habitatges d'inserció, cal complir un pla de treball i residir a l'habitatge durant un mínim de 6 mesos.

14 En alguns casos es tracta dels serveis socials (Sant Adrià de Besòs), i en d'altres, de la Comissió d'Habitatge (Vic), de l'Oficina d'Habitatge (Lleida, Badalona, Sabadell, Barcelona) o de l'Ajuntament (Terrassa).

15 Badalona, Barcelona, Cornellà de Llobregat, l'Hospitalet de Llobregat —reglament en procés d'aprovació—, Martorell, Sabadell, Sant Adrià de Besòs, Sant Cugat del Vallès, Terrassa, Vic, Lleida (comunicació de l'Agència de l'Habitatge de Catalunya, 21 de juny de 2019, com a resposta a una sol·licitud d'accés a informació pública).

Permís de residència i antiguitat del padró

Disposar d'un permís de residència i l'antiguitat de padró són dos dels factors principals d'exclusió dels joves migrats extutelats:

Respecte al permís de residència, els joves migrats sols arriben a Espanya amb passaport o amb un visat i amb permís per ser-hi de visita durant 90 dies, o sense. La primera opció exigeix tenir un bitllet nominatiu de tornada, mitjans econòmics per poder-se mantenir i justificació d'hostalatge o carta d'invitació, així que una gran part d'ells hi entren de forma irregular o també amb visat de turista, que quan caduca aboca a la irregularitat. A partir d'aquest moment, si entren en contacte amb les institucions se'ls atorga un NIE que identifica la residència però que no la reconeix, i si s'activa la tutela en lloc de la repatriació, s'inicia un procediment d'autorització de residència de 2 anys, renovable a 3 si es mantenen els requisits (Real Decreto 557/2011, 2011). L'esmentada autorització inicial, que era tan sols d'un any, renovable per a un any més i sense opció a treballar dels 16 als 18 fins a l'octubre de 2021, quan es va reformar la normativa d'estrangeria (Real Decreto 903/2021, 2021), i els 9 mesos d'espera per tramitar-la, provocaven que nombrosos joves acabessin la tutela sense permís de residència, havien de renovar-la o sol·licitar-la com a majors d'edat, fet que comportava haver d'acreditar mitjans econòmics propis mensuals per un 100% de l'IPREM a la primera autorització (532,51 €/mes) i el 400% en la renovació (2.500 €/mes), sense poder ser complementats o substituïts pel suport rebut per part d'entitats o d'ajudes públiques, una exigència molt difícil de complir, tenint en compte que molts joves són a l'atur i que no havien estat autoritzats a treballar¹⁶.

Els joves migrats sols que no han estat tutelats o que són majors d'edat queden fora del procediment excepcional de tramitació del primer permís de residència i, per tant, han d'aconseguir l'autorització de residència temporal per circumstàncies excepcionals de l'arrelament social, la via més comuna de regularització de les persones emigrades i que exigeix tres anys de permanència continuada demostrable i l'obtenció d'un contracte de treball no inferior a un any, condicions excloents per a la majoria.

Tenint en compte que per sol·licitar un habitatge de protecció oficial o un pis d'emergència has d'ésser major d'edat, disposar de permís de residència constitueix un factor d'exclusió directa de l'habitatge assequible, tant en el cas dels joves migrats extutelats com en els que no n'han estat. També ho és si per circumstàncies diverses es perd aquesta autorització, per exemple, per quedar-se a l'atur.

Sobre l'antiguitat del padró, requisit general dels pisos d'emergència i condició particular de la majoria de promocions d'habitatge protegit, el factor d'exclusió més directe és haver estat vivint menys temps al territori del que s'exigeix. Que l'antiguitat es vinculi al municipi on s'habita en el moment de sol·licitar l'habitatge és una barrera, ja que la mobilitat d'aquests joves, imprescindible per sobreviure, els exclou. Una altra font de discriminació freqüent, arbitrària i no legal, és la incorrecta gestió de la inscripció al padró per males praxis vinculades a la demanda d'un títol que acrediti un dret sobre l'habitatge o d'una autorització per empadronar-s'hi. D'aquesta manera, l'empadronament és negat o dificultat a aquelles joves que viuen en situació d'ocupació, en infrahabitatge, sense domicili fix o sense llar.

¹⁶ Recentment, el requisit excloent dels ingressos mínims ha estat modificat i s'han reduït els mitjans propis al 100% de l'ingrés mínim vital (IMV) per a una persona sola —470 euros al mes—, llevat que la institució d'acollida o el programa de trànsit a la vida adulta pertinent «hi proporcionï el seu suport» (Sánchez, 2021).



Fàbregas, A. (2020). Viure en una casa ocupada es fa dur, molts cops sense aigua corrent i amb unes condicions poc higièniques, però els nois netegen i fan el que poden per convertir-ho en un lloc acollidor

Per tant, la negativa a concedir el padró o les dificultats i les demores injustificades en aquestes situacions, així com la pròpia antiguitat del padró, són factors d'exclusió directa de l'habitatge assequible per a les persones emigrades en general i, lògicament, també per als joves migrats, tant si són extutelats com si no. La realitat és que haver estat residint menys d'un any —inclús més— a molts municipis de Catalunya impedeix accedir a un habitatge d'emergència encara que hi hagi data de desnonament.

És important assenyalar que els impediments esmentats no són legals i que han estat denunciats reiteradament per les entitats socials aportant elements de defensa vers les persones afectades (Grup Promotor ILP) i s'ha reconegut des de les administracions competents que es tracta de pràctiques que cal erradicar (Instituto Nacional de Estadística y de la Dirección General de Cooperación Autonómica y Local, 2020).

Conclusions

En primer lloc, els joves migrats sols, tant si estan tutelats per l'Administració com si no, queden exclosos del mercat i de les polítiques d'habitatge assequible, i per tant resten pràcticament a la seva sort pel que fa a la cobertura del dret que tenen de gaudir d'un habitatge digne i adequat, amb molt poques opcions que no siguin acabar en situació de mal allotjament o sensellarisme, és a dir, patint a diari experiències de vulneració clares d'aquest dret fonamental. Tot i que existeixen polítiques específiques de suport habitacional per a joves tutelats i extutelats, al sortir d'aquest sistema, el panorama a què s'enfronten és d'una severa exclusió residencial.

En segon lloc, les úniques polítiques d'habitatge específiques existents són les vinculades a la tutela o a les actuacions puntuals posteriors, i per tant és evident que cal activar amb urgència i amb prou recursos una bateria d'accions robustes per capgirar aquesta vulneració flagrant del dret a l'habitatge, que eliminin les traves i les barreres de les pròpies polítiques identificades al present informe o la resta que existeixen, i que proveeixin alhora d'un sostre assequible suficient i permanent per al col·lectiu jove i tenint en compte les necessitats específiques dels que són migrats i extutelats, que els permeti resoldre la discriminació sistemàtica i sistèmica que els infligeix el mercat, a més de rebre el suport ad-

ministratiu i jurídic per defensar-se de les vulneracions específiques de drets que pateixen.

Recomanacions per a la incidència política ¹⁷

Que es modifiqui la normativa que constitueix un obstacle per accedir als recursos existents d'habitatge assequible i que suposa un factor d'exclusió per als joves migrats extutelats:

- Normativa d'estrangeria, perquè restringeix les ajudes en matèria d'habitatge només entre les persones estrangeres residents de llarga durada.
- Normativa sobre l'habitatge de protecció oficial i de les meses d'emergència, per eliminar els requisits que exclouen les persones emigrades sense permís de residència o per manca d'antiguitat de padró.

Que es millori el suport administratiu i jurídic en les reclamacions formals sobre vulneracions específiques de drets en el cas dels joves migrats sols:

- La discriminació en l'accés a l'habitatge (Llei 18/2007).
- L'incompliment de les lleis de contenció de rendes en l'àmbit de consum i habitatge (Llei 11/2020).

¹⁷ Les presents demandes sorgeixen de la recerca realitzada, però cal que siguin debatudes i contrastades pels protagonistes i les protagonistes del present informe i per la xarxa d'organitzacions que els donen suport.

- L'incompliment de les lleis d'emergència d'habitatge i de pobresa energètica (Llei 24/2015).
- L'assetjament immobiliari en l'àmbit de l'habitatge (Llei 18/2007).
- La inviolabilitat del domicili i els desallotjaments extrajudicials (article 18.2 de la CE, pacte PIDESC i procediment establert per la Llei d'Enjudiciament Civil).

Que s'augmenti el parc assequible de lloguer permanent, borses de lloguer i serveis de mediació en el lloguer com a polítiques públiques per donar accés a l'habitatge sense la discriminació del mercat i que s'implementi una previsió específica d'habitatge dotacional suficient i permanent per al col·lectiu jove i els migrants extutelats.

Eines de defensa del dret a l'habitatge

- Consell Nacional de la Joventut de Catalunya (CNJC) i Observatori DESC (2020). *Radiografia: Joves Llogateres i Dret a l'Habitatge 2020*. https://www.cnjc.cat/sites/default/files/campanya/adjunts/radiografia_joves_llogateres_dret_a_lhabitatge.pdf
- Plataforma d'Afectades per la Hipoteca (PAH). Documents útils. <https://lapah.cat/documents-utilis/>
→ **Es recomana assistir a l'assemblea més propera.**
- Sindicat de Llogateres. Manuals. <https://sindicatdellogateres.org/manuals/> → **Es recomana assistir a l'assemblea més propera.**
- Suport popular. *Mapa de xarxes de suport veïnal*. <https://suortpopular.org/mapa-de-xarxes/> → **S'hi poden trobar recursos bàsics i entrar en contacte amb altres moviments de defensa de drets com ara l'habitatge.**
- Federació d'entitats amb projectes i pisos assistits (FEPA). *Guia d'emancipació per a joves extutelades*. <https://www.guiaemancipacio.org/catalunya/>
- Observatori DESC (2021). *Guia per actuar contra el mobbing immobiliari: Com intervenir-hi per aturar l'assetjament en l'habitatge des de l'Administració local*. <http://observatoridesc.org/ca/guia-actuar-contra-mobbing-immobiliari-pels-ajuntaments>
- Observatori DESC. *Model de denúncia administrativa per comunicar assetjament immobiliari a l'Administració i demanar que l'aturin*. <https://observatoridesc.org/ca/stop-mobbing-aturem-l-assetjament-immobiliari>
- Grup promotor ILP habitatge (2020). *El padró és una obligació: Defenseu-nos i parem aquesta vulneració de drets*. <https://ilphabitatge.cat/el-padro-es-una-obligacio-defenseu-nos-i-parem-aquesta-vulneracio-de-drets/> → **documents útils per defensar el padró obligatori en casos d'ocupacions.**
- IACTA i Observatori DESC. *Com actuar davant un desallotjament extrajudicial*. <https://observatoridesc.org/ca/com-actuar-davant-desallotjament-extrajudicial>

Referències

- Bayona, J., Bueno, X., Domingo, A., Galeano, J., López-Gay, A., de Miguel, V., Miret, P., Módenes, J.A., Ortega-Rivera, E., Parramon, C., Recaño, J., Rodríguez, D., Solana, M., Vidal-Coso, E. (2015) *Recerca i Immigració VII. Migracions dels segles XX i XXI: una mirada candeliària* (Col·lecció Ciutadania i Immigració n.11). Generalitat de Catalunya. Departament de Benestar Social i Família. https://dretssocials.gencat.cat/web/.content/01departament/08publicacions/coleccions/ciutadania_i_immigracio/12reercaimmigracio7/reerca_immigracio_VII.pdf
- Calvo, F. i Shaimi, M. (2020) *Salut mental, sensellarisme i vulnerabilitat de joves extutelats*. Revista d'intervenció socioeducativa [en línia] n.75, pp.117-44 <https://raco.cat/index.php/Educacio-Social/article/view/369062>
- Comas, M. (2020, juny 29) El confinament, sense la ferralla. *La Directa*, <https://directa.cat/el-confinament-sense-la-ferralla/>
- Consell Nacional de la Joventut de Catalunya [CNJC] i Observatori DESC (2020). *Radiografia: Joves Llogateres i Dret a l'Habitatge 2020* https://www.cnjc.cat/sites/default/files/campanya/adjunts/radiografia_joves_llogateres_dret_a_lhabitatge.pdf
- De Inés, A., Guzmán, G., Verdguer, M. I Contreras, M. (2019) *El sensellarisme a Barcelona. Evolució i joves en situació de sensellarisme. Diagnosi 2019*. Xarxa d'Atenció a Persones sense Llar. Ajuntament de Barcelona http://www.bcn.cat/barcelonainclusiva/ca/2019/11/Diagnosi_sensellarisme_2019_WEB.pdf
- Espanya. Ministeri de Foment. (2019). Estimación del parque de viviendas. [Arxiu de dades]. Consultat 15 des 2021. Extret de <https://apps.fomento.gob.es/BoletinOnline2/?nivel=2&orden=33000000>
- Fitó, A. (2020). *La clau pot ser un nom. Detecció d'evidències de discriminació en l'accés al mercat de lloguer d'habitatge a Barcelona*. Broll. Ajuntament de Barcelona. https://ajuntament.barcelona.cat/dretsidiversitat/sites/default/files/LA_CLAU_POT_SER_UN_NOM.pdf
- Fitó, A. (2021). *Discriminació a la carta. Exclusió per motius ètnics del mercat de lloguer d'habitatge de Barcelona*. Ajuntament de Barcelona. Direcció de Serveis de Drets de Ciutadania. <https://ajuntament.barcelona.cat/dretsidiversitat/sites/default/files/Discriminacio-a-la-carta.pdf>
- Garcia, A. i Buch, E. (2020). *Es lloga? Racisme i xenofòbia en el mercat del lloguer*. Provivienda https://www.provivienda.org/wp-content/uploads/Informe_casa-nos-enferma-3-catalan.pdf
- Generalitat de Catalunya. Agència Catalana de la Joventut. Observatori Català de la Joventut. (2021). *Situació laboral de la joventut. Informe trimestral elaborat a partir de les darreres dades de l'Enquesta de població activa*. http://ejoventut.gencat.cat/web/.content/e-joventut/recursos/tipus_de_recurs/documentacio/arxiu/document/informes_epa/Informe_EPA_1r_trimestre_2021.pdf
- Generalitat de Catalunya, Agència d'Habitatge. (2021). Construcció d'habitatges amb protecció oficial [Arxiu de dades]. Consultat 14 des 2021. Extret de https://habitatge.gencat.cat/ca/dades/estadistiques_publicacions/indicadors_estadistiques/estadistiques-de-la-politica-dhabitatge-/construccio-dhabitatges-amb-proteccio-oficial/
- Generalitat de Catalunya, Agència d'Habitatge. (2021). Habitatges iniciats i acabats a Catalunya [Arxiu de dades]. Consultat 16 des 2021. Extret de https://habitatge.gencat.cat/ca/dades/estadistiques_publicacions/indicadors_estadistiques/estadistiques_de_construccio_i_mercat_immobiliari/construccio_dhabitatges/habitatges_iniciats_acabats_a_catalunya/
- Generalitat de Catalunya, Agència d'Habitatge. (n. a.). Habitatges protegits amb protecció vigent [Arxiu de dades]. Consultat 20 des. 2021. Extret de https://habitatge.gencat.cat/ca/dades/estadistiques_publicacions/indicadors_estadistiques/estadistiques-de-la-politica-dhabitatge-/habitatges-proteccio-vigent/
- Generalitat de Catalunya, Agència d'Habitatge (2021) Lloguers per àmbits geogràfics [Arxiu de dades]. Consultat 15 des 2021. Extret de https://habitatge.gencat.cat/ca/dades/estadistiques_publicacions/indicadors_estadistiques/estadistiques_de_construccio_i_mercat_immobiliari/mercat_de_lloguer/lloguers-per-ambits-geografics/
- Generalitat de Catalunya, Agència d'Habitatge (2021). Lloguers Barcelona per districtes i barris [Arxiu de dades]. Consultat 15 des 2021. Extret de https://habitatge.gencat.cat/ca/dades/estadistiques_publicacions/indicadors_estadistiques/estadistiques_de_construccio_i_mercat_immobiliari/mercat_de_lloguer/lloguers-barcelona-per-districtes-i-barris/
- Generalitat de Catalunya, Agència d'Habitatge. (2021). Taules d'ingressos de referència en matèria d'habitatge [Arxiu de dades]. Consultat 15 des 2021. Extret de <https://habitatge.gencat.cat/ca/ambits/Preus-ingressos-i-zones/taules-dingressos-de-referencia-en-materia-dhabitatge-/#bloc9>
- Generalitat de Catalunya, Agència d'Habitatge. (2021). Taules d'ingressos de referència per accedir a un habitatge protegit [Arxiu de dades]. Consultat 20 des 2021. Extret de <https://habitatge.gencat.cat/ca/ambits/Preus-ingressos-i-zones/taules-dingressos-de-referencia-en-materia-dhabitatge-/taules-dingressos-per-accedir-a-un-habitatge-protegit/>

Generalitat de Catalunya. Agència de l'Habitatge i DEP Institut. (2016). *Quantificació i distribució territorial de la població mal allotjada a Catalunya. Informe de resultats*. https://habitatge.gencat.cat/web/.content/home/dades/publicacions_estadis/06_Quantificacio_i_distribucio_territorial_de_la_poblacio_mal_allotjada_a_Catalunya/Mal_allotjament_2015.pdf

Generalitat de Catalunya. Departament de Drets Socials. Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA). ASJTET. (2020). Àrea de Suport als Joves Tutelats i Extutelats. *Memòria 2020*. https://dretssocials.gencat.cat/web/.content/03ambits_tematicos/07infanciaiadolescencia/ASJTET/MEMORIA-Dades-2020-ASJTET.pdf

Generalitat de Catalunya. Departament de Drets Socials. Direcció General d'Atenció a la Infància (DGAIA). (2021). *Informe Estadístic Mensual. Octubre de 2021*. https://dretssocials.gencat.cat/web/.content/03ambits_tematicos/07infanciaiadolescencia/dades_sistema_proteccio/2021_10_informe_DGAIA.pdf

Generalitat de Catalunya. Departament de Drets Socials. (2021). Pla Territorial Sectorial d'Habitatge. [Arxiu de dades]. Consultat 15 des 2021. Extret de https://dretssocials.gencat.cat/ca/el_departament/normativa/projectesnormatius/entramit/projdecet/pla_habitatge/

Generalitat de Catalunya, Departament de Drets Socials (2021) Sol·licitar la prestació. [Arxiu de dades]. Consultat 15 des 2021. Extret de <https://dretssocials.gencat.cat/ca/tramits/tramits-temes/Prestacio-economica-per-a-joves-extutelats?category=76531384-a82c-11e3-a972-000c29052e2c&moda=1>

Generalitat de Catalunya. Departament de Medi Ambient i Habitatge. Secretaria d'Habitatge (2010). *Decret 106/2009 del Registre de Sol·licitants d'Habitatge Protegit* http://www.gencat.cat/mediamb/publicacions/monografies/D_106_2009_Registre_sol_hab_protegit.pdf

Generalitat de Catalunya. Departament de Territori i Sostenibilitat. (2021). *Informe sobre el sector de l'habitatge a Catalunya 2020*. https://habitatge.gencat.cat/web/.content/home/dades/estadistiques/03_Informe_sobre_el_sector_de_l_habitatge_a_Catalunya/informe_sobre_el_sector_de_l_habitatge_a_catalunya/docs/Informe_20.pdf

Generalitat de Catalunya. Departament de Territori i Sostenibilitat. Secretaria d'Habitatge i Millora Urbana (2015). *Decret 75/2014 del Pla per al dret a l'habitatge* https://territori.gencat.cat/web/.content/home/01_departament/normativa_i_documentacio/documentacio/habitatge_millora_urbana/habitatge_publicacions2/23_decret_75_2014/decret75_2014_impressio.pdf

Generalitat de Catalunya. Departament de Territori i Sostenibilitat. Agència d'Habitatge (2019). *Resolució TES/987/2019 Reglament de la Mesa de Valoració de situacions d'emergències econòmiques i socials de Catalunya*. Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya n° 7857. <https://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/7857/1739039.pdf>

Grup promotor ILP habitatge. *Documents útils*. <https://ilphabitatge.cat/documents-utilis/>

IACTA i Observatori DESC (2019). *Desallotjaments extrajudicials. Protocols d'actuació*. <file:///C:/Users/Internacional/Desktop/protocol-desallotjament-extrajudicial-cat.pdf>

Institut Cerdà. (2017). *La ocupación ilegal: realidad social, urbana y económica...un problema que necesita solución*. <https://www.icerda.org/ca/producte/la-ocupacion-ilegal-realidad-social-urbana-y-economica-un-problema-que-necesita-solucion-pdf/>

Instituto Nacional de Estadística y de la Dirección General de Cooperación Autonómica y Local (2020). *Resolución por la que se dictan instrucciones técnicas a los Ayuntamientos sobre la gestión del Padrón municipal*. BOE n° 122 https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2020-4784

Ley 24/2015. (2015). *Ley de medidas urgentes para afrontar la emergencia en el ámbito de la vivienda y la pobreza energética*. BOE n° 216 <https://www.boe.es/boe/dias/2015/09/09/pdfs/BOE-A-2015-9725.pdf>

Observatori DESC (2021). *Guia per actuar contra el mobbing immobiliari. Com intervenir per aturar l'assetjament en l'habitatge des de l'Administració local* <http://observatoridesc.org/ca/guia-actuar-contra-mobbing-immobiliari-pels-ajuntaments>

Ponce, J. i Orio, A. (2019) *El dret a ser empadronat i la bona administració. Legalitat, polítiques públiques i bones pràctiques*. Monografies Fòrum de Síndics i Síndiques, Defensors i Defensores Locals de Catalunya. <http://www.sindicatureslocals.cat/assets/files/2019/2019-10-30-Monografia-Empadronament.pdf>

Observatori Metropolità de l'Habitatge de Barcelona [OHB] (2019). *L'oferta i la demanda de lloguers a l'àrea metropolitana de Barcelona 2019*. Ajuntament de Barcelona <https://www.ohb.cat/wp-content/uploads/2019/09/LAB-Oferta-i-Demanda-Lloguer-catal%C3%A0.pdf>

Observatori Metropolità de l'Habitatge de Barcelona [OHB] (2020). *Oferta i demanda d'habitatges de lloguer. Dades mensuals de portals immobiliaris. Desembre 2020*. Ajuntament de Barcelona https://www.ohb.cat/wp-content/uploads/2021/05/LAB-Oferta-i-demanda_Desembre20.pdf

ONU (2019) *Viviendas asequibles y sistemas de protección social para todas las personas a fin de afrontar la falta de hogar*. Informe del Secretario General. Consejo Económico y Social <https://undocs.org/pdf?symbol=es/E/CN.5/2020/3>

Real Decreto 557/2011. (2011). *Real Decreto por el que se aprueba el Reglamento de la Ley Orgánica 4/2000, sobre derechos y libertades de los extranjeros en España y su integración social, tras su reforma por Ley Orgánica 2/2009* <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2011-770>

Sánchez, G. (2021, octubre 19). El Gobierno aprueba la reforma del reglamento que facilitará los papeles a menores y jóvenes migrantes. *El diario.es*. https://www.eldiario.es/desalambre/gobierno-aprobara-martes-reforma-reglamento-facilitara-papeles-miles-menores-jovenes-migrantes_1_8409112.html

Síndic de Greuges de Catalunya. (2008). *La gestió municipal de l'empadronament dels immigrants*. Informe extraordinari. <https://www.sindic.cat/site/unitFiles/2161/Informe%20Empadronamentok.pdf>

Síndic de Greuges de Catalunya. (2019). *Retard de l'Administració en situacions d'emergència residencial*. https://www.sindic.cat/site/unitFiles/6746/Informe%20retard%20administracio%20situacions%20emergencia%20residencial_cat.pdf

SOS Racisme Catalunya. (2021). InVisibles. L'estat del racisme a Catalunya. Informe 2020. https://sosracismo.eu/wp-content/uploads/2021/03/Invisibles-2020-digital_compressed.pdf

Soteras, C. (2020, desembre 10). Almenys tres morts en l'incendi d'una nau de Badalona amb més de 100 persones dins. *Betevé*. <https://beteve.cat/societat/incendi-nau-abandonada-badalona/>

Taula d'entitats del Tercer Sector Social de Catalunya (20 juny, 2019). Aprovada una llei que amplia fins als 23 anys les prestacions a joves extutelats. *Taula d'entitats del Tercer Sector Social de Catalunya. Notícies*. <https://www.tercersector.cat/noticies/aprovada-una-llei-que-amplia-fins-als-23-anys-les-prestacions-joves-extutelats>

Trilla, C. i Bosch, J. (2018). *El parque público y protegido de viviendas en España: un análisis desde el contexto europeo*. Documento de trabajo, 197/2018. https://www.fundacionalternativas.org/storage/laboratorio_documentos_archivos/df921b0eb942d0ce4c114e5463934e1a.pdf

3

Conseqüències del racisme estructural Sensellarisme i exclusió social

Aquest capítol posa el focus en el sensellarisme juvenil a Catalunya, situació que afecta molts dels joves migrats, alguns dels quals són extutelats i uns altres van arribar al Principat sent majors d'edat. A través de dos articles diferenciats s'hi analitza l'augment d'aquest fenomen, les causes sistèmiques i les mancances del sistema de tutela i de serveis a extutelats, a més de les conseqüències humanes que comporta.

El primer article contextualitza, a través de les dades existents, la situació de sensellarisme juvenil a Catalunya, analitzant-ne l'augment dels últims anys i la relació que té amb la presió migratòria i sobretot amb la falta de polítiques estructurals que abordin la situació des de l'arrel. El segon visibleta algunes de les implicacions més greus que té el sensellarisme juvenil. Concretament, assenjala els processos d'exclusió i desemparament, posant èmfasi en la criminalització i en la relació directa amb situacions de presó i de quina manera això exerceix un impacte en la salut mental.

Joves migrants extutelats i sensellarisme

Autoria:

Alaaddine Azzouzi: periodista i activista antiracista

Contacte: azzouziala@ipm.cat / [@aladdin_azr](https://twitter.com/aladdin_azr)

Fundació Arrels: entitat que acompanya persones sense llar i que denuncia situacions d'injustícia

Contacte: storralba@arrelsfundacio.org / [@ArrelsFundacio](https://twitter.com/ArrelsFundacio)

Resum

Aquest primer article contextualitza, a través de les dades existents, la situació de sensellarisme juvenil a Catalunya, analitzant l'augment d'aquest fenomen al llarg dels últims anys, la relació que té amb la pressió migratòria i la falta de recursos integrals per a joves extutelats i de polítiques estructurals que abordin la situació des de l'arrel.

L'article consta de quatre apartats diferenciats. Es comença per analitzar la situació de sensellarisme a través de les dades obtingudes per després posar el focus en els centres d'acollida de la

DGAIA, ressaltant els factors i els processos que condicionen el sensellarisme ja abans d'abandonar la tutela. Tot seguit s'hi presenta la relació entre la manca d'habitatge i el risc de patir agressions i violències, ressaltant les poques opcions que permeten sobreviure en aquesta situació i com molts cops la presó esdevé l'única opció de poder tenir un sostre. L'article acaba analitzant alguns dels recursos que ofereix l'Administració i finalment presenta dues conclusions i quatre recomanacions per a la incidència política.

Introducció: Contextualització del fenomen

Segons dades de la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA), l'òrgan de la Generalitat que s'encarrega de la tutela dels infants i dels joves desemparats, entre 2017 i 2019 van arribar a Catalunya 7.365 joves migrants sols (Departament de Drets Socials, 2021). Aquesta xifra va significar un augment dràstic respecte als anys anteriors. Per exemple, entre 2014 i 2016 tan sols es van registrar 1.264 arribades. El 2020 i 2021 passats les arribades han rondat el miler i són lluny d'assolir les xifres més altes (2021).

En l'actualitat, més del 50% dels joves migrants que arriben sols tenen 18 anys o més i la majoria ja no està sota la tutela de l'Administració. Després d'abandonar els centres d'acollida, sovint es troben en una situació de vulnerabilitat. A Catalunya no hi ha informacions exactes per dimensionar aquesta realitat, però la Coordinadora Obrim Fronteres (COF) va recollir algunes dades durant el 2020, que van ser obtingudes gràcies a educadores de carrer i a persones membres de col·lectius de suport a joves, i va comptabilitzar fins a 156 joves vivint al carrer o en infrahabitatges molt precaris en gairebé una vintena de municipis catalans (sense comptar Barcelona). La majoria d'aquests nois i noies es concentraven al Tarragonès i a l'Alt Camp, així com a l'Alt i el Baix Empordà. Aquestes dades coincideixen amb l'estimació d'un informe de l'any 2020 realitzat pel Departament de Treball, Afers Socials i Famílies de la Generalitat, que comptabilitzava també uns 200 joves, la majoria nois, en situació de carrer a Catalunya, distribuïts desigualment en

grups integrats per nois més grans de 18 anys en grans ciutats o en pobles limítrofs (Generalitat de Catalunya, 2020).

Segons un estudi de la Fundació Arrels (2020), **al llarg dels darrers temps ha augmentat el nombre de joves sense llar a Barcelona d'entre 16 i 25 anys, que actualment constitueixen el 13% del total.** L'informe explica que aquest increment «està relacionat amb la pressió migratòria, la dificultat per a accedir a l'habitatge i la complicada situació en què es troben els joves extutelats per part de l'Administració un cop fan els divuit anys, especialment els d'origen estranger» (p. 14).

Un estudi realitzat el 2019 pel Servei d'Inserció Social en Medi Obert (SISMO) de l'Ajuntament de Barcelona també advertia d'aquesta tendència a l'alça de joves extutelats al carrer (Sales, 2019). Entre el 2016 i el 2018, anys en què es va produir l'augment d'arribades, es va duplicar el nombre de nois i noies de 30 anys sense llar, que van passar de 136 a 292. Segons la recerca del SISMO (2019), el 36% eren del Magrib, zona d'on provenen la gran majoria de joves migrants sols (Departament de Treball, Afers Socials i Famílies, 2019). L'any 2020, de fet, el Servei de Detecció i Intervenció amb Infants i Joves Migrants Sols (SDI) de l'Ajuntament de Barcelona va atendre 504 emigrants sols que, a tot estirar, tenien 21 anys. La majoria (492) eren nois i 12 eren noies (Ajuntament de Barcelona, 2020, p. 310).

Una altra recerca, feta per la Xarxa d'Atenció a Persones sense Llar de Barcelona (XAPSLL) (2019), informava que 389 joves d'entre 18 i 30 anys s'allotjaven gràcies als seus recursos, mentre que 150 dormien al carrer a l'espera de ser acollits. Segons

Número de joves de fins a 21 anys en situació de sensellarisme (sense sostre, sense casa, o vivint en habitatge insegur o inadequat) detectats a diferents poblacions de Catalunya. Dades recollides per educadores de carrer vinculades a la Coordinadora Obrim Fronteres (COF). Elaboració pròpia.

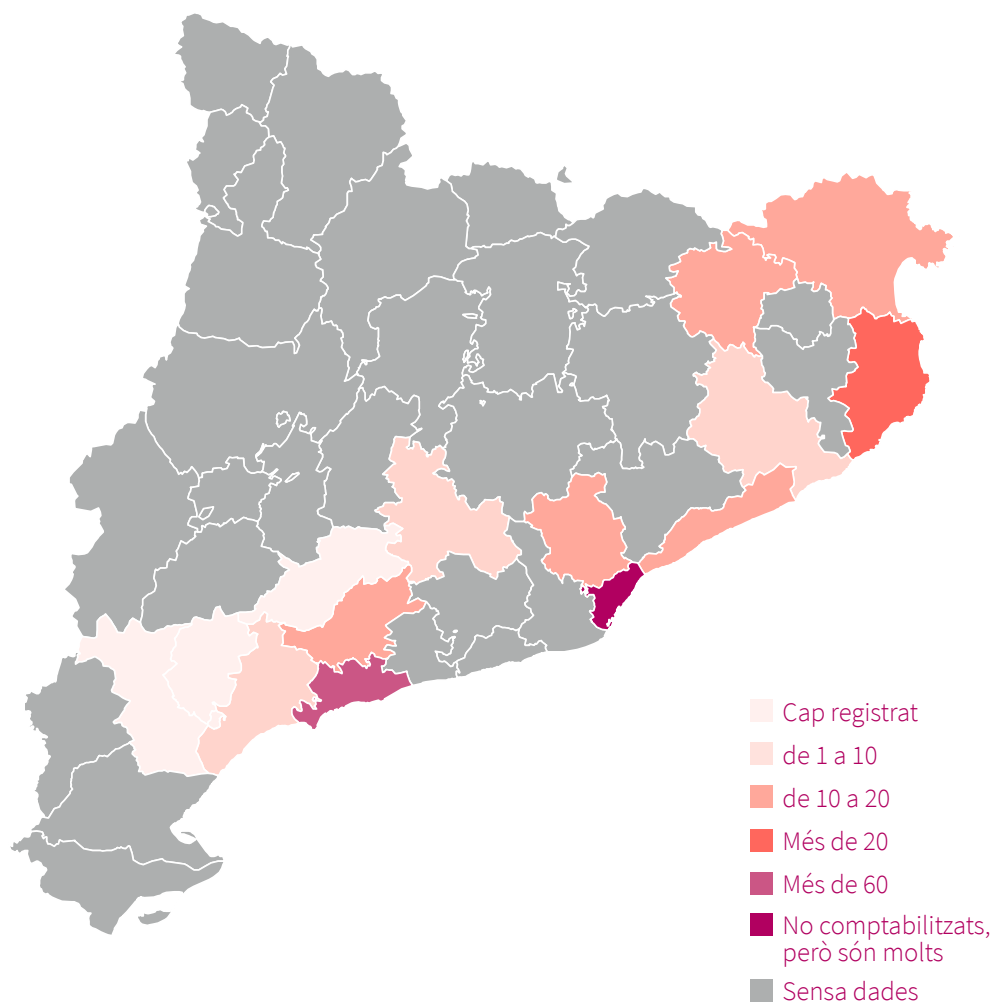


Figura 7

Font: ASTJET, COF, 2020.

aquest estudi, els nois i noies sense sostre a Barcelona constitueixen el 17,9% del total, i en dos anys han augmentat més d'un 5% (XAPSLL, 2019).

Centres d'acollida i l'avantsala de la tragèdia

El professor de la Universitat de Girona (UdG), investigador de migracions i membre de l'Espai Antiracista de Salt, Mostafà Shaimi, ens explica en una entrevista personal que la majoria d'edat

és «un abans i un després» en el projecte vital dels joves migrats sols. «La tutela s'acaba als 18 anys i això comporta conseqüències dramàtiques. Fa cosa de cinc anys, quan un jove tutelat en feia 18, no canviava tant la seva situació, perquè no hi havia tanta pressió sobre la DGAIA pel que feia als recursos. En canvi, ara hi ha molta pressió i no té recursos per donar-hi resposta. És molt fàcil que els joves acabin al carrer», raona l'expert (Mostafà Shaimi, comunicació personal, 8 de novembre de 2021).

Però Shaimi adverteix que, a vegades, la tragèdia s'origina abans d'abandonar la tutela: «Els joves arriben als 18 amb ganes d'alliberar-se, perquè la vida al centre s'institucionalitza, es torna una vida de límit i càstig. Tots hem sigut joves i, per tant, l'aprenentatge també sorgeix en el desordre. Tanmateix, els codis de conducta són molt estrictes i només compleixen dos perfils molt reduïts: els joves dòcils, que fan cas a tot, i els joves molt intel·ligents, que saben llegir la situació en tot moment. La resta, estan pràcticament sentenciats al carrer». I hi afegeix: «Parlar de sensellarisme en joves extutelats és desvincular el tema de l'arrel. La DGAIA és la font del problema, però en queda totalment desvinculada, perquè un cop els joves fan els 18 anys, se'ls treu de sobre» (Mostafà Shaimi, comunicació personal, 8 de novembre de 2021).

Hicham C. i Marwan A., tots dos de 21 anys, són dos joves extutelats que coneixen el sistema de la DGAIA de primera mà. Ens expliquen, en una entrevista personal, que no han viscut al carrer, però que tenen diversos amics que hi dormen cada nit. Marwan afirma que les normes dels centres sovint són massa restrictives: **«Quan un noi arriba d'un país a un altre país del qual no en sap res, i només li posen normes, normes i més normes, el noi al·lucina. El primer que s'ha de fer és ensenyar, una tasca educativa, no de càstig [...]». Tinc amics que van arribar menors, van passar pel centre, eren exemplars, feien cursos, i ara, on són? Al carrer. Per què? Perquè un dia van arribar tard a l'hora de sopar», critica.**

En la mateixa línia, Hicham diu: «Segons la DGAIA, si ets major d'edat i has estat al centre, has de sortir amb els papers. Això no passa. La majoria de nois estan al carrer. Coneixem diversos casos de nois que estan al carrer. Molts. S'hi viu molt malament. Fatal. No tenen res per menjar, ni lloc on dormir, i tenen els papers, però no autoritzen

a treballar. Com han d'aconseguir un contracte de feina si dormen al carrer!» (Marwan A. i Hicham C., comunicació personal, 5 d'octubre de 2021).

La crueltat de viure al carrer

Així mateix, viure al carrer s'acaba convertint en un calvari que molts cops no té cap mena de sortida. Segons l'últim cens de la Fundació Arrels (2021), de mitjana, els joves de 18 a 25 anys fa tretze mesos que viuen al carrer. El 29% diu que ha estat víctima d'agressions físiques o verbals, i el 36%, que ha interactuat alguna vegada amb la policia. En el cas dels joves que procedeixen de països africans, les situacions de violència augmenten, de manera que el 37% afirma que ha estat víctima d'agressions. La franja d'edat que diu que rep menys atenció social és precisament la dels joves d'entre 18 i 25 anys (un 79%) i són els qui els costa més demanar ajuda quan no es troben bé (un 50%).

El professor Shaimi manifesta que «quan un jove va a parar al carrer, només l'acullen altres joves en la mateixa situació. **Aquí es destrossen vides, ningú aguanta el carrer, cap heroi pot aguantar-ho. És una condemna a la marginalitat i a la presó. Es perd tot, els diners, els papers i la vida mateixa», lamenta, i hi afegeix: «Un cop al carrer, el destí és la presó. I la droga és el que t'alleugereix. Pels joves drogar-se és un acte heroic, de no voler fer mal. Quan vius al carrer, la violència i la marginalitat et fan perdre el sentit comunitari. Deixes de pensar en l'altre. I per escapar-se d'aquesta situació la gent es droga».**

En aquest sentit, l'investigador del racisme afirma que, com que la situació al carrer és precària, la droga també ho és: «Els joves acaben amb esquizofrènies, intencions autolesives i problemes de salut mental molt greus. No és com una nit



Fàbregas, A. (2020). Alguns joves extutelats i d'altres que viuen a Tarragona queden sovint en un dels parcs de la ciutat per passar el dia junts. En la seva situació no solen tenir gaires activitats alternatives

de borratxera, que tens els amics per ajudar-te. No tens ningú. Tot això aboca a la delinqüència. El destí més possible d'aquests joves és la presó. D'altres s'acaben suïcidant. Així es destrossen vides» (Mostafà Shaimi, comunicació personal, 8 de novembre de 2021).

Ajudes amb «poc recorregut»

Malgrat la cruesa de viure al carrer, la Generalitat de Catalunya ofereix alguns recursos per mirar de reconduir el desemparament dels joves extutelats des de l'Àrea de Suport al Jove Tutelat i Extutelat (ASJTET), que els atén fins als 21 anys. Aquest servei dona diverses ajudes en l'àmbit de l'habitatge, suport econòmic, orientació laboral i acompanyament jurídic i psicològic. L'ajuda econòmica con-

sisteix en una prestació que els joves que han estat tutelats durant un mínim de tres anys cobren entre els 18 i els 21 anys, mentre que els que ho han estat menys temps cobren durant sis mesos. L'import varia cada any, perquè va en funció de l'indicador de la renda de suficiència. Enguany són 663,98 euros mensuals (ASTJET, 2020).

Tanmateix, si el jove es queda en situació administrativa irregular o deixa de seguir el programa, la prestació s'anul·la. Shaimi la valora així: «Tot i que sembla una gran ajuda, és més complex, perquè els papers es renoven amb un contracte d'un any a quaranta hores, un requisit pràcticament inassolible, i això farà que la immensa majoria de joves perdin la prestació, perquè cauran en la irregularitat». I hi afegeix: «I malgrat

la prestació, per aquests joves és gairebé impossible tenir un habitatge. Ningú els vol llogar un pis o una habitació. Quan no tens on viure, és impossible que puguis estudiar com Déu mana. Llavors, la DGAIA fa una revisió del programa i retira la prestació en veure que el jove ja no va a classe. És una prestació que dura ben poc en el cas de la majoria. Hi ha joves que la mantenen, però són minoria» (Mostafà Shaimi, comunicació personal, 8 de novembre de 2021).

En aquest sentit, el jove Marwan A. assenyala que és molt difícil sortir del desemparament i la vulnerabilitat. «Pots trobar un mentor que t'ajudi, algú que tingui empatia, un col·lectiu social, però, si no, és un carreró sense sortida. Un cop estàs al carrer, et veus forçat a buscar-te la vida, i això comporta ocupacions i robatoris», explica. Hicham C. creu que **la solució és «que tothom surti dels centres amb papers, sostre i treball. No hi ha dret a deixar joves al carrer. El dret és sortir del centre amb 18 anys i tenir papers i habitatge»**, rebla (Marwan A. i Hicham C., comunicació personal, 5 d'octubre de 2021).

Conclusions i recomanacions

Conclusions

Per concloure, presentem les idees més rellevants sorgides de l'elaboració de l'informe.

En primer lloc, el sensellarisme juvenil actual s'ha de llegir com una conseqüència del racisme estructural i, en particular, de la llei d'estrangeria. És en base a aquest funcionament i a aquesta lògica discriminatòria que té origen la mala gestió política de les arribades entre els anys 2017 i 2019. Polítiques que han impedit, i que impedeixen en l'actualitat, l'adjudicació dels recursos i la prioritització necessària per tal de poder gaudir d'un sistema humà

Això passa per millorar la feina als centres i procurar que els nois i noies en surtin amb totes les eines necessàries per viure dignament: sostre, papers i treball.

de protecció que garanteixi els drets i l'emancipació digna de tot el jovent migrant, extutelat o no. La gravetat de les dades demostra que les vides d'aquests nois i noies són considerades de segon ordre. Com s'ha exposat en aquest article, l'assoliment de la majoria d'edat dels joves tutelats no va acompanyat d'un procés d'acompanyament que pugui abordar la complexitat existent. És per això que molts d'aquests joves s'han vist sobrepassats per l'entrada sobtada a la vida adulta, els impediments per accedir a un habitatge i la irregularitat sobrevinguda. Factors estructurals que els han abocat al carrer.

En segon lloc, i com han explicat joves i experts, el sensellarisme també es comença a covar als centres. Un cop al carrer no hi ha pràcticament cap sortida i molts nois i noies són empesos a viure en l'exclusió social i acaben patint problemes de salut i de consum de drogues. Les ajudes institucionals són incompletes i no abasteixen tothom, ja que exigeixen uns requisits difícils de complir. Cal abordar el desemparament dels joves i fer una intensa tasca de prevenció. Això passa per millorar la feina als centres i procurar que els nois i noies en surtin amb totes les eines necessàries per viure dignament: sostre, papers i treball.

Recomanacions per a la incidència política

A continuació presentem un bloc de propostes d'acció política futura sorgides arran de l'elaboració de l'informe i de les entrevistes a joves i experts:

- **Que s'impulsin estudis qualitius i mecanismes de control sobre l'activitat pedagògica als centres d'acollida** de la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència.
- **Que es revisin i es flexibilitzin els requisits per obtenir la prestació econòmica de l'Àrea de Suport al Jove Tutelat i Extutelat**, per tal que les ajudes no depenguin de la situació administrativa del jove i se'n garanteixi la sortida dels centres amb alternatives d'habitatge digne.
- **Que s'implementi un sistema i uns serveis de suport específics i adaptats a les necessitats dels joves en situació de sensellarisme**, en coordinació amb entitats i altres actors socials significatius, tenint en compte les seves necessitats com a joves i migrants, i més enllà de la xarxa de recursos de sensellarisme.
- **Que l'Estat espanyol garanteixi el compliment de la reforma de la llei d'estrangeria, que accelera els processos d'obtenció de permisos de residència i treball i les renovacions** respectives. Com més traves burocràtiques hagi de superar el jove, més difícil li serà assolir l'emancipació personal i més proper estarà de patir exclusió social i residencial. La regularitat administrativa de tots aquests nois i noies és indispensable per combatre'n el desemparament un cop surten del sistema de protecció i acollida.

Referències

Àrea de Drets Socials, Justícia Global, Feminismes i LGTBI (2020). *Memòria 2020*. Ajuntament de Barcelona. <https://ajuntament.barcelona.cat/dretssocials/sites/default/files/arxius-documents/memoria-area-drets-socials-2020.pdf>

Generalitat de Catalunya. Departament de Treball, Afers Socials i Famílies (2020). *Projecte sostre 360°. Una proposta integral i comunitària d'atenció social a persones joves que viuen al carrer i estan en situació de vulnerabilitat*. https://www.baixebre.cat/sites/default/files/pagina/1936/documents/projecte_sostre_360.pdf

Generalitat de Catalunya. Departament de Drets Socials (2021). *Adolescents i joves emigrats sols. Adolescents i joves acollits per la DGAIA i noves arribades. Informe estadístic mensual [Arxiu de dades]*. Consultat 15 des 2021. Extret de https://dretssocials.gencat.cat/ca/ambits_tematics/infancia_i_adolescencia/estrategiacatalanaacollida/dades/

Generalitat de Catalunya. Departament de Treball, Afers Socials i Famílies (2019). *Els infants i joves emigrats sols acollits a Catalunya*. https://dretssocials.gencat.cat/web/.content/03ambits_tematics/07infanciaiadolescencia/Estrategia_acollida/avançament_estudi.pdf

Generalitat de Catalunya. Departament de Drets Socials. Direcció General D'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA). ASJTET. *Prestacions l'ASJTET*. Extret de https://dretssocials.gencat.cat/web/.content/03ambits_tematics/07infanciaiadolescencia/ASJTET/PRESTACIONS_ASJTET.pdf

Generalitat de Catalunya. Departament de Drets Socials. Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA). ASJTET. (2020). *Àrea de Suport als Joves Tutelats i Extutelats. Memòria 2020*. https://dretssocials.gencat.cat/web/.content/03ambits_tematics/07infanciaiadolescencia/ASJTET/MEMORIA-Dades-2020-ASJTET.pdf

Fundació Arrels. (2020). *Viure al carrer a Barcelona: Radiografia d'una ciutat sense llar*. <https://www.arrelsfundacio.org/wp-content/uploads/2021/02/vivir-en-la-calle-en-Barcelona-informe-2020.pdf>

Fundació Arrels (2021). *Cens de sensellarisme a Barcelona*. <https://www.arrelsfundacio.org/enquesta2021/>

Sales (2019). *Qui dorm al carrer a Barcelona? Característiques de la població sense sostre de la ciutat segons les dades dels equips municipals d'intervenció social a l'espai públic*. Ajuntament de Barcelona. Servei d'Inserció Social en Medi Obert (SISMO). <https://ajuntament.barcelona.cat/dretssocials/sites/default/files/arxius-documents/qui-dorm-al-carrer-a-barcelona.pdf>

Xarxa d'Atenció a Persones sense Llar de Barcelona. (2019). *El sensellarisme a Barcelona. Evolució i joves en situació de sensellarisme*. http://www.bcn.cat/barcelonainclusiva/ca/2019/11/Diagnosi_sensellarisme_2019_WEB.pdf

Criminalització i exclusió social: Situacions de presó, delinqüència i drogues

Autoria:

Grup de Suport a Joves de Tarragona: grup de persones activistes organitzades per donar suport als joves en situació de carrer de Tarragona, nascut arran de l'incendi d'un bloc de pisos a Sedassos, número 41, on vivien 8 joves.

Contacte: *grupsuportjovestgn@gmail.com*

Resum

Aquest article visibilitza breument algunes de les implicacions i de les conseqüències més dures que mostra el sensellarisme a què es veuen abocats molts joves emigrats, una part important dels quals són extutelats.

Mitjançant el cas real d'un jove emigrat extutelat, l'article dibuixa el procés de vulnerabilització, exclusió i desemparament al qual s'enfronten molts nois i noies emigrats extutelats quan, fruit de les diferents barreres legals i socials, i a causa de les mancances en el sistema de suport a joves extutelats, veuen el seu dret a l'habitatge vulnerat.

Tot seguit, s'analitza la relació directa entre el sensellarisme juvenil i les situacions de presó, posant llum així al procés de criminalització que ho facilita davant d'una desprotecció total. A continuació s'aborda l'impacte sobre la salut mental que exerceix el sensellarisme juvenil, perjudicada per alts nivells de violència i exclusió, tot analitzant de nou el paper que juga el sistema penitenciari davant la falta de recursos adients.

Per acabar, s'hi plantegen dues conclusions generals i tres recomanacions de cara a l'abordatge de les problemàtiques detectades.

Introducció

El present article busca testimoniar i canalitzar la veu i les vivències d'aquells joves migrats a Catalunya que han estat en situació de presó, dels que han hagut de marxar a França amb el cor dividit, dels que ja no tenen veu perquè van decidir acabar el seu camí amb la dignitat com a darrer crit de vida, dels exclosos de les fundacions que seleccionen els casos d'èxit per mantenir la rendibilitat del projecte, d'aquells que queden fora de la modificació del reglament d'estrangeria, perquè és massa tard per a ells. Aquest article intenta exposar i transmetre la veu del patiment de tants joves que han sigut abandonats pel sistema de protecció d'infància i adolescència a Catalunya. I que, malgrat tot, continuen sobrevivint i lluitant.

Aquest article el podem realitzar gràcies al consentiment dels joves migrats extutelats que han volgut compartir les seves històries de vida amb el Grup de Suport. Les dades i testimonis s'han extret d'informes dels equips d'educadores de carrer i de l'observació durant dos anys dels joves extutelats sense llar a la ciutat de Tarragona, així com de la coordinació amb altres grups de suport a joves extutelats i migrats sols de tot Catalunya mitjançant la Coordinadora Obrim Fronteres (COF).

«Si muero hoy, nadie se entera, nadie me va a echar de menos.»

«Bebo para no sentir.»

«O en la cárcel o en un piso, yo no voy a volver a la calle.»

«Estoy muy jodido.»

«Ellos esperan algo, la residencia, la ayuda, yo no espero nada aquí, estoy muriendo aquí.»

«Hace mucho frío, no duermo, no puedo comer.»

«Con el Rivotril estás en otro planeta, no sufres.»

«Estoy muy cansado de esta vida.»

Què significa que un jove migrant extutelat acabi al carrer? Que s'estigui al carrer implica que se'l desposseeix dels drets fonamentals com a persona, que perd el lloc segur on ha crescut i que fins aquell moment garantia el sistema de protecció a la infància. Perd el lloc on se li permet tornar, el lloc on se sent protegit, el lloc on pot guardar les coses que són importants. Ningú l'espera, ni l'acull, no pertany a cap indret, no té cap llar. Rebuig, abandonament, soledat, exclusió, desesperança i patiment extrem. Tot això queda palès en el cas que expossem a continuació:

Cas testimoni

L'Abdel és un jove que arriba a Catalunya als 14 anys i que en passa més de dos sota tutela administrativa. Quan compleix els 18 anys no té plaça a cap pis per a majors d'edat, no hi ha prou llocs en el sistema de protecció per allotjar tots els joves que assoleixen la majoria d'edat. Al centre li fan una postal signada, on li escriuen «Que tinguis sort». Marxa amb la motxilla i amb un document per poder dormir en una pensió durant dues setmanes. Aquest temps passa molt ràpidament i quan s'acaben els dies no sap on pot acudir. Passa les hores entre els joves que ja han esgotat els quinze dies de pensió abans que ell, intenten ajudar-se, es mouen junts, coneixen els llocs on hi ha sostres per refugiar-se a la nit, no dormen, pul·lulen per la ciutat. Després d'un any en situació de carrer, acudeix a l'Àrea de Suport del Jove Extutelat (ASJTET), però el seu permís de residència ja li ha caducat i no podrà accedir al dret de prestació econòmica. Ha buscat formació i les places estan plenes, en la gran majoria li demanen que tingui el NIE en vigor. Busca feina però no té permís de treball, quin empresari o empresària confiarà en ell per esperar-lo durant els tràmits del permís i el contractarà durant un any per 40 hores? Totes les portes se li tanquen, tot són traves, formularis que no comprèn i passejos d'una institució a una altra per no obtenir res de res.

Ha estat menor tutelat, ha viscut i crescut a Catalunya, ha arrelat al territori passant-hi la seva infància i adolescència, però no hi veu cap oportunitat. Comença a consumir fàrmacs, deixa de menjar i la malnutrició es reflecteix en el seu rostre. S'ha aprimat molt. Desconeix els tràmits i la documentació que havia d'aportar per renovar el permís de residència, no pot demostrar que té els 664 euros mensuals dels mitjans econòmics de vida ni els 2.300 euros mensuals que li demanaran per a la segona renovació. Cau en la irregularitat sobrevinguda. És en un forat negre,

el dia a dia el passa caminant sense rumb, acudeix al menjador social, al servei de dutxes a l'altra banda de la ciutat, s'asseu al parc, es col·loca, dia rere dia sent dins seu un forat més profund que perfora la seva dignitat.

L'espiral de desesperança, solitud i desesperació conviu en el seu interior. Un dia de pluja, cinc joves migrats extutelats en situació de sensellarisme que dormen a l'estació d'autobusos, col·locats d'alcohol i fàrmacs, es barallen entre ells i n'hi ha un que rep una punyalada. L'Abdel és detingut i posat a disposició judicial, li decreten presó preventiva i automàticament s'inicia l'expedient administratiu d'ordre d'expulsió. L'advocat d'ofici intenta entendre's amb el jove, n'hi ha molts que no ho fan, li explica les conseqüències legals de tot el procediment. L'Abdel no entén què està passant, ni per quin motiu està a la presó, ja que no recorda res d'aquella nit, perquè es trobava sota els efectes de les pastilles Rivotril, Lyrica i altres antipsicòtics que compra al carrer. Es conforma amb una pena de presó de tres anys i sis mesos. Tot el procés va molt ràpid, hi ha coses que no entén, li queden moltes preguntes per fer a l'advocat abans d'entrar al judici, però no es poden veure abans i no han parlat gens. Entrarà a la presó als 19 anys.

L'existència a la presó passarà sense comunicacions amb familiars ni peculi, i el sentiment de soledat es farà cada vegada més profund. Paga amb la vida els fracassos d'un sistema de protecció que l'ha abandonat a la seva sort, exposat a violència institucional, administrativa, judicial i penitenciària, racisme i classisme. Intenta recordar qui era abans. (Abdel, comunicació personal, 20 de febrer de 2019)

El cas de l'Abdel no és aïllat, sinó un de tants altres exemples de joves que, desprotegits i vulnerabilitzats a causa de totes les barreres jurídiques i socials que configuren el racisme sistèmic, queden desposseïts de la vida mateixa en els circuits de l'exclusió. Tot i els recursos existents en el sistema de tutela i de serveis a joves extutelats a Catalunya, el procés d'acompanyament a l'edat adulta és clarament fallit. La majoria d'edat als 18 anys no equival per una gran part de joves a un accés o a una possessió de recursos i d'eines que permetin i que assegurin una emancipació sostinguda només pel propi noi o noia. És necessària també una xarxa de suport social. En el cas dels joves migrats extutelats, les barreres legals que configura la Llei d'estrangeria no només els impedeixen accedir a cap oportunitat d'emancipació i d'inclusió, sinó que assegurin que aquesta no tingui lloc.

El dret a l'habitatge i al treball són bàsics per poder exercir la resta de drets, és per això que la situació de sensellarisme suposa un punt d'inflexió en la vida de qualsevol persona i és la porta a vulneracions molt greus de drets, deteriorament de la salut mental i situacions de presó i drogoaddicció. Vegem-ho seguidament.

Criminalització i situacions de presó

En primer lloc, observem que els joves migrats extutelats que es troben en situació de carrer acumulen més antecedents penals i penes privatives de llibertat que els joves institucionalitzats i protegits per recursos d'extutelats (DGAiA i ASJTET). El 94,6% dels joves migrats extutelats que es troben en situació de carrer a la ciutat de Tarragona tenen antecedents penals (X, 2020). La Fundació Arrels i la Xarxa d'Atenció a Persones Sense Llar (2019) posen de manifest l'augment significatiu de joves d'entre 18 i 30 anys que viuen al car-

rer, i que l'any 2019 representaven el 18% de les persones de la ciutat de Barcelona que patien aquesta mancança. Dades que es relacionen amb els joves que un cop compleixen els 18 anys queden en situació de carrer, entre d'altres circumstàncies.

Aquestes informacions evidencien que la sortida del sistema de protecció de la infància i l'adolescència ha de fer-se d'una forma més acompanyada, a fi de poder trobar les poques oportunitats que ofereix la societat d'acollida i garantir l'emancipació dels joves. Per contra, tal com demostren les dades, deixar els nois i noies migrats extutelats o no tutelats fora del sistema de protecció els aboca a l'exclusió social, a viure al carrer i a subsistir mitjançant la delinqüència.

En segon lloc, els joves migrats extutelats que entren en el sistema penitenciari compleixen més presó preventiva i reben penes més dures, a més de patir més dificultats per reinserir-se a causa de la manca de xarxa familiar o de suport un cop recuperen la llibertat.

El sistema de protecció de la infància i l'adolescència expulsa directament dels recursos de protecció els joves migrats que són detinguts, per tant, queden en situació de carrer a l'espera de judici. Aquesta pràctica en vulnera la presumpció d'innocència, així com el principi d'interès superior de l'infant, perquè s'emet un judici i un càstig per un fet que de moment no està demostrat.

A més, davant dels òrgans policials i judicials, la circumstància de trobar-se vivint al carrer i sense família implica un risc més elevat de fugida de la justícia, per tant, davant d'indicis de delictes s'acostuma a decretar la mesura de presó preventiva a l'espera de judici. En el cas que el lletrat no sigui de la confiança del jove, aquest no disposa de recursos econòmics per garantir-se una

Un nombre elevat de joves extutelats que es troben en situació de carrer desenvolupen patologies duals.

altra assistència jurídica. Aquestes dures mesures afecten el seu desenvolupament vital, atès que als 18 o 19 anys es veu sotmès a la privació de llibertat, la deshumanització, l'aïllament i una alta càrrega de normes.

En tercer lloc, viure al carrer significa també que els joves es troben més exposats a identificacions policials i registres a la via pública. La pressió constant dels cossos de seguretat comporta sovint enfrontaments que acaben amb detencions i antecedents policials. D'altra banda, la situació d'exclusió i de vida al carrer provoca que els joves cometin fets tipificats com a delictes, els integrin com a part de la seva vida i normalitzin les accions de passar pel centre penitenciari, sortir-ne i tornar-hi a entrar. Si aquesta espiral no es trenca amb oportunitats de reinserció i inclusió social es cronifica amb una població extremament jove i vulnerabilitzada.

Finalment, un altre aspecte important que cal destacar d'aquesta situació és que els joves migrats extutelats que han viscut al carrer i que han estat condemnats a una pena privativa de llibertat tenen moltes més dificultats per accedir al tercer grau penitenciari, ja que no disposen d'un lloc demostrable i segur on puguin anar i refer-se, i els recursos de reinserció dels centres penitenciaris són molt escassos en relació amb la població reclusa que els necessita.

La situació de carrer i les conseqüències directes sobre la salut mental dels joves

Ser abocat a una situació de sensellarisme exerceix evidentment un alt impacte en la salut mental. Els joves migrats extutelats que es troben en situació de carrer pateixen més trastorns de salut mental que els joves institucionalitzats i protegits per recursos d'extutelats (DGAiA i ASJTET). Sobreviure al carrer afecta la seva salut física i psíquica en una etapa de desenvolupament cognitiu fonamental. L'elevat consum de substàncies que acompanya aquesta situació produeix, a més, greus trastorns de personalitat, molts dels quals esdevenen irreversibles. També s'han detectat nombrosos casos d'abusos sexuals, a causa de la situació d'extrema vulnerabilitat.

A més a més, la manca de llar i d'habitatge segur perjudica directament el desenvolupament de la seva personalitat i del seu projecte de vida. Un nombre elevat de joves extutelats que es troben en situació de carrer desenvolupen patologies duals. Al Centre de Salut Mental d'Adults (CSMA) i al Centre d'Atenció i Seguiment de les Drogodependències (CASD) pateixen igual el desbordament del sistema públic de salut i tenen recursos molt escassos, ja que no compten amb serveis específics per atendre les necessitats dels joves sense llar. L'atenció ambulatoria en els casos de joves extutelats en situació de carrer no serveix, ja que no tenen una mínima xarxa de suport que els pugui assistir amb la medicació i les visites mèdiques necessàries. El seguiment és molt difícil i es converteixen en dispensadors de medicació. Els ingressos hospitalaris i les places en centres terapèutics públics són també molt escassos o inexistents.

Situació de salut mental entre joves en situació de sensellarisme a Tarragona					
Nombre de joves detectats	Talls als braços i patiment	Consum i addiccions fàrmacs i alcohol	Intents de suïcidi	Sensació de benestar	Conductes sexuals de risc
37	37	35	2	0	30
%	100,0	94,6	5,4	0,0	81,1

Figura 8

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del diagnòstic X (X., 2020).

La salut mental d'aquests joves en situació de carrer es veu greument perjudicada per l'alt nivell de patiment que suporten, per l'exclusió, la violència i la manca de projecció de futur i les expectatives frustrades. Un indicador alt del seu sofriment és, per exemple, que no poden ingerir menjar. Així doncs, la integració als circuits d'atenció a les drogodependències i a la salut mental bàsics d'aquests joves ha d'anar lligada a un alt grau d'acompanyament. En molts casos fins i tot els caldria una atenció integral, a causa de la situació greu de sensellarisme i de manca de referents familiars adults que pateixen.

Davant del fracàs del sistema d'atenció i prevenció, tant per part del CSMA com del CAS en els casos dels joves migrats extutelats o sols en situació de sensellarisme, el seguiment de les drogodependències i de les patologies duals es desplaça al sistema penitenciari. Com apunta Vicent Almela (2021) en un article de *La Directa*: «un de cada tres suïcidis a les presons catalanes es produeix en cel·les d'aïllament». Les persones amb malalties mentals toleren menys la repressió i la violència i acaben als departaments d'aïllament en règim especial (DERT). En l'article, Pau Pérez, psiquiatre membre de l'Equip Asses-

or del Mecanisme Estatal per a la Prevenció de la Tortura, assegurava que, en molts casos, les persones empresonades que pateixen patologies mentals acaben als DERT, perquè, pel mateix fet de tenir aquestes malalties, toleren pitjor l'ambient de presó, acaben sent sancionades i són portades a aïllament, ja sigui com a càstig o com a classificació del seu règim de vida al centre. Pérez observa també que «al voltant del 40% de la població penitenciària pateix algun tipus de trastorn, i aquesta xifra augmenta molt més si parlem dels DERT», també ressalta la importància de tractar les persones amb patologies mentals des d'una lògica mèdica en lloc de disciplinària.

Fàbregas, A. (2020). Un dels nois es pesa en una bàscula en una casa ocupada. Tot i haver de viure en aquestes condicions, intenten normalitzar com poden la seva situació



Conclusions i recomanacions per a la incidència política

Conclusions

En primer lloc, les escasses oportunitats socials, les vulneracions de drets i la desprotecció en què es troben moltes persones immigrades, empobrides, i joves, es posen de manifest i s'incrementen quan parlem dels nois i noies migrats en situació de carrer. És una de tantes combinacions dels diferents sistemes d'opressió i de privilegi, on conflueixen racisme, eurocentrisme i biaix de classe, entre altres aspectes, en un entramat de vulneracions sistèmiques de drets. Com a societat, i des de les posicions de privilegi, hi ha la responsabilitat de revertir aquestes violències estructurals per tal de garan-

tir i protegir els drets dels joves migrats, extutelats o sense referents, perquè puguin exercir-los i construir els seus projectes de vida amb dignitat. Cal treballar per subvertir aquestes desigualtats, així com desenvolupar polítiques que entenguin la protecció i el foment de la diversitat com una font de potencial social, i la protecció dels drets de les persones més vulnerabilitzades, com la garantia d'una qualitat més elevada dels drets de tothom.

En segon lloc, respecte als joves migrats extutelats, queda palès que, quan el sistema de protecció de la infància fracassa, veiem que hi actua i hi intervé el sistema penitenciari. Això implica que molts cops la garantia d'un sostre la proporciona la privació de llibertat de molts jo-

ves extutelats en situació de sensellarisme, que arriba amb l'ingrés en un centre penitenciari. És imprescindible abordar aquesta situació de manera holística des d'una perspectiva de drets humans, garantint el dret a un habitatge digne mitjançant eines per a l'emancipació. En aquest sentit, és urgent eliminar les barreres administratives i institucionals que impedeixen que es pugui accedir a oportunitats i generar, a través de formació i d'ocasions laborals, alternatives i recursos sostinguts a llarg termini, per tal d'assegurar aquesta emancipació.

Recomanacions

Tot seguit es presenten una sèrie de recomanacions i propostes d'acció per abordar les problemàtiques detectades al llarg de l'article:

Que es posin en marxa polítiques efectives per revertir i prevenir la criminalització del jovent migrant per part de les institucions, en especial, de les forces policials:

- En aquest sentit, cal promoure formacions i sensibilització en drets humans i drets de la infància entre els agents institucionals com a tasca de prevenció que ha de ser acompanyada de mesures correctives que no deixin impunes tractes discriminatoris ni abusos institucionals.

Que s'augmentin i que es garanteixi l'accés als recursos d'habitatge per a jovent extutelat, prioritant aquell que es trobi en situació de sensellarisme:

- Cal diversificar els recursos d'habitatge existents i flexibilitzar els criteris d'accés i permanència. Així, si un jove decideix abandonar un recurs d'emancipació, que el pugui sol·licitar de nou més endavant a l'Àrea de Suport.

- El sistema de protecció a la infància, i sobretot l'Àrea de Suport a Joves Tutelats i Extutelats (ASJTET), ha de prioritzar el principi de l'interès superior de la infància en totes les seves estructures i respectar-ne les trajectòries vitals i les preferències.

Que s'augmentin els recursos d'atenció a la salut mental i que es faci a través d'una estratègia de cura integral, intensiva i coordinada amb els recursos socials, per tal d'adaptar l'estratègia d'actuació a cada cas:

- Garantir la formació multidisciplinària dels equips d'acompanyament, per tal de fer un abordatge psicosocial i comunitari que tingui en compte les necessitats específiques del jove o de la jove, així com una coordinació més gran entre les persones professionals de salut mental, educació social, mediadores, traductores, etc.
- Cal que tots els serveis, especialment els de salut mental, comptin amb una borsa de traductors i traductores per tal d'assegurar una atenció adequada al jovent.

Referències

X (2020) *Diagnòstic X*. Informe protegit no publicat.

De Inés, A., Guzmán, G., Verdaguer, M., i Contreras, M. (2019) *Diagnosi 2019. El sensellarisme a Barcelona. Evolució i joves en situació de sensellarisme*. Xarxa d'atenció a les persones sense llar (XAPSELL). Ajuntament de Barcelona. https://img.arrelsfundacio.org/wp-content/uploads/2019/11/2019_Diagnosi_XAPSELL.pdf

alou, J. (2001). *Menors i joves del carrer: visió sociojurídica*. Fundació FICAT. Fundació Jaume Bofill (ed.), n°23. <https://fundaciofi-cat.files.wordpress.com/2015/02/menors-i-joves-del-carrer.pdf>

SIRECOVI (2018). *La violència institucional a Catalunya. Primer Informe*. Sistema de Registre i Comunicació de la Violència Institucional [SIRECOVI]. Ajuntament de Barcelona, Consell dels il·lustres advocats de Catalunya. <https://revistes.ub.edu/index.php/CriticaPenalPoder/article/view/27046/28102>

Observatori del Sistema Penal i els Drets Humans (OSPDH) [online] <https://www.ub.edu/portal/web/observatori-sistema-penal/>



Fàbregas, A. (2020).
Un dels nois que viu en un pis
tutelat juga a l'aigua a la platja
de Tarragona

“Jo crec que fer els divuit anys va ser més negatiu que positiu, abans de fer-los tens el somni de sortir perquè et sents molt controlat i restringit, als centres tens uns horaris molt estrictes i només podíem sortir una hora el dimecres, dues el divendres i dues el dissabte. Per tant en tot el que penses és en aquesta llibertat. Però per altra banda els contres són molt alts, quan es va acostant el dia sents depressió i fins i tot ganes de suïcidar-te, és el més normal. Crec que és com un cicle, entres al centre i és una jungla i quan surts és una altra jungla”.

“En el meu cas, quan vaig fer 18 anys em deien que m’intentarien ajudar, i jo preguntava, però tindrà una paga? I em deien que no sabien si compliria amb els requisits. I jo no entenia quins requisits, deia, si sóc bona estudiant, he après idiomes...què més voleu? Jo volia estudiar. Però al final no vaig anar a la universitat perquè no m’ho podia pagar, vaig fer un cicle superior i sóc autodidacta. Però el pitjor és que no et deixen clar què passarà, fins que no et trobes al carrer no ho saps, i això és molt dur”.

“Als joves que estan en centres els diria que encara que ara ho vegin gris i que pensin que el món està podrit, que majoritàriament ho està, han d’intentar trobar la manera de ser feliços fent el que els hi agrada. També els hi diria que està bé estar trist, com no hem d’estar tristos amb la vida que hem tingut? Està bé estar trist, però també s’ha de guanyar força i utilitzar la resiliència amb molta intel·ligència, buscar camins i vies diferents per poder créixer. Si jo ho he superat i ara tinc una carrera, vida i família, totes ho podem fer, no hi ha res perdut. És veritat que alguns juguen amb avantatges, però nosaltres som més fortes”.

*** Fragments extrets de l’entrevista amb Einar Non Binary, jove migrade extutelade i membre de la Unió de Joves Extutelats de Catalunya (UJEC).

El Consell Nacional de la Joventut de Catalunya (CNJC):

El Consell Nacional de la Joventut de Catalunya (CNJC) és la plataforma que aplega gairebé cent entitats juvenils de Catalunya i consells locals de joventut. Fundat el 1979, el CNJC promou els interessos de la gent jove a la societat i davant els poders públics. És una entitat de dret públic de base associativa amb personalitat jurídica pròpia.

Més de 200.000 persones joves catalanes (Informe Panoràmic 2015) estan associades i participen en les entitats membres del Consell, ja sigui en associacions educatives (esplais i agrupaments escoltes), sindicals d'estudiants i treballadores, culturals i d'intercanvis, polítiques, socials especialitzades, o en els consells locals de joventut.

El CNJC és membre de ple dret del Fòrum Europeu de la Joventut (European Youth Forum) des de l'any 1985.

Més informació a: cnjc.cat

